

Matti Ruohio

Vanhempien toimijuus lastensuojelun tehostetussa perhetyössä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

Sosiaali- ja terveysalan johtaminen

Opinnäytetyö

Tekijä Otsikko	Ruohio Matti Vanhempien toimijuus lastensuojelun tehostetussa perhetyössä
Sivumäärä Aika	56 sivua + 3 liitettä 30.12.2017
Tutkinto	Sosionomi YAMK
Koulutusohjelma	Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaali- ja terveystieteiden johtaminen
Ohjaaja(t)	TtT, lehtori Minna Elomaa-Krapu
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella vanhempien toimijuutta lastensuojelun tehostetussa perhetyössä, ja selvittää mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien toimijuuteen. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa vanhemmuudesta lastensuojelun tehostetussa perhetyössä ja sitä, mitkä ovat vanhempien toimijuutta edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Tavoitteena oli myös tuottaa tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien näkökulmasta tietoa, jota olisi mahdollista hyödyntää lastensuojelun kehittämisessä. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: Millaiseksi vanhempien toimijuus muotoutuu lastensuojelun avohuollon tehostetussa perhetyössä ja mitkä tekijät edistävät tai rajoittavat vanhempien toimijuutta?</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen ja aineisto on kerätty haastattelemalla kahdeksaa lastensuojelun tehostetussa perhetyössä ollutta vanhempaa. Yksilöhaastattelut on toteutettu käyttämällä puolistrukturoitua haastattelulomaketta. Vanhempien toimijuuden tarkastelussa ja aineiston analyysissä on hyödynnetty Jyrki Jyrkämän toimijuuden modaliteetteja.</p> <p>Lastensuojelun tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien toimijuuden kannalta tärkeitä asioita olivat työntekijän arvostava suhtautuminen vanhempiin, vanhemman oma motivaatio ja luottamuksellinen asiakassuhde vanhemman ja työntekijän välillä. Se, että työskentelyssä oli riittävästi aikaa, edesauttaa luottamuksellisen asiakassuhteen muodostumisessa. Myös se, että vanhemmat olivat alusta lähtien tiiviisti mukana tehostetun perhetyön työskentelyssä ja että heille varataan myös yksilöaikoja, olivat vanhempien toimijuutta edistäviä tekijöitä.</p> <p>Vanhempien toimijuutta rajoittavia tekijöitä olivat työntekijän epäammattillinen ja epäarvostava suhtautuminen, vanhemman jaksamattomuus ja vanhemman luottamuksen puute omiin vanhemmuuden taitoihin. Myös ulkoiset tekijät, kuten esimerkiksi työkiireet, saattoivat olla vanhemmuuden toimijuutta rajoittavia tekijöitä.</p> <p>Lastensuojelun tehostetussa perhetyössä vanhemmat pyritään ottamaan tiiviisti mukaan työskentelyyn. Tämän opinnäytetyön tulokset vahvistavat vanhempien roolin tärkeyttä ja vanhempien toimijuutta vahvistamalla on mahdollista vaikuttaa koko perheen tilanteen paranemiseen. Tehostetun perhetyön ohjaajilla ja yleensäkin lastensuojelun työntekijöillä on suuri vastuu siinä, miten vanhemmat sitoutuvat palveluun ja motivoituvat työskentelyyn.</p>	
Avainsanat	Lastensuojelu, tehostettu perhetyö, toimijuus, vanhemmuus

Author(s) Title	Matti Ruohio, Parents agency in intensive family work in child protection services
Number of Pages Date	56 pages + 3 appendices 30.12.2017
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Master Degree in Health Care and Social Services
Specialisation option	Leadership in Health Care and Social Services
Instructor(s)	Minna Elomaa-Krapu, Ph.D., Lecturer
<p>The purpose of the thesis is to produce knowledge on parents' role in intensive family work in child protection. More specifically, this thesis tries find out what are the enabling and constraining elements that constitute parents' agency in these services. The aim is to produce knowledge on the role of parents in intensive family work in order to develop these services to respond better to the needs of families.</p> <p>The thesis is based on qualitative orientation and methodology. Data consists of thematic interviews conducted with eight parents who receive or have received intensive family work services. Although each interview is always unique, a semi-structured interview form was used in every interview. Content analysis was used to answer the research questions. The data was analyzed by utilizing Jyrki Jyrkämä's theorization of agency and modalities of agency.</p> <p>Analysis of the interview data reveals both enabling and constraining elements that constitute parents' agency in intensive family work services. The enabling elements were appreciative attitude of professionals, parent's own motivation, and confidential relationship between the parent and the professional(s). To create a confidential relationship requires sufficient amount of time. In addition, it is important that parents are closely involved in the process of intensive family work, and that they themselves can get individual appointments with professionals when needed. According to data analysis, the elements constraining parents' agency in intensive family work, were unprofessional and unappreciative attitude of professionals, parent's tiredness and unwillingness to trust his or her own abilities as a parent. In addition, also responsibilities outside family life, like being busy at work, constrain and limit parent's agency.</p> <p>According to this study, parents' role in intensive family work services is crucial. The results confirm that by empowering parents and their agency, professionals can improve the situation of the whole family. Professionals in child protection and in intensive family work are in a crucial position to support parents' willingness to engage themselves into receiving help and support, and to be motivated in improving their family life.</p>	
Keywords	Child protection, intensive family work, agency, parenthood

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelun perhetyö	3
2.1	Lastensuojelu	3
2.2	Vanhempien rooli lastensuojelussa	4
2.3	Perhetyö	6
2.4	Lastensuojelun tehostettu perhetyö	7
3	Vanhempien toimijuus lastensuojelun perhetyössä	11
3.1	Toimijuus	11
3.2	Lastensuojelu ja toimijuus	12
3.3	Yhteiskunta, vanhemmuus ja toimijuus	14
3.4	Toimijuuden modaliteetit	15
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	18
5	Tutkimusmenetelmät	19
5.1	Laadullinen tutkimus	19
5.2	Aineiston keruu	19
5.3	Aineiston analysointi	20
6	Tulokset	26
6.1	Vanhempien toimijuus modaliteettien mukaisesti	27
6.1.1	Vanhemmuuden osaaminen (tiedot ja taidot)	27
6.1.2	Täytyminen vanhemmuudessa (pakot, rajoitteet, esteet, välttämättömyydet)	29
6.1.3	Haluaminen vanhemmuudessa (tavoitteet, päämäärät, motivaatiot)	31
6.1.4	Tunteminen vanhemmuudessa (tunteet, arvot, arvostukset)	33
6.1.5	Mahdollisuudet ja vaihtoehdot eli voiminen vanhemmuudessa	35
6.2	Vanhemmuuden toimijuutta edistävät tekijät	37
6.2.1	Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena	38
6.2.2	Vanhemmuus, taidot ja osallisuus	39
6.2.3	Motivaatio	41
6.3	Vanhemmuuden toimijuutta rajoittavat tekijät	42
6.3.1	Haasteet vanhemmuudessa	43
6.3.2	Viranomaisien ja palveluiden negatiivinen vaikutus	44
6.3.3	Henkisten voimavarojen puute	45

7	Pohdinta	46
7.1	Opinnäytetyön etiikka	46
7.2	Opinnäytetyön luotettavuus	47
7.3	Tulosten tarkastelu	49
8	Johtopäätökset ja kehittämissuositukset	55
	Lähteet	57
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelurunko	
	Liite 2. Kirjallinen suostumus tutkimukseen	
	Liite 3. Saatekirje haastateltaville	

1 Johdanto

Marraskuussa 2016 valtio pyysi anteeksi lapsilta, joita oli kohdeltu kaltoin lastensuojelussa vuosien 1937–1983 välillä. Nykyään lastensuojelun valvonta on parantunut, eikä samanlaista kaltoinkohtelua enää toivottavasti tapahdu. Vuonna 2015 Suomessa oli huostassa 10 500 lasta ja lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli yhteensä noin 74 000 lasta (THL 2017). Tämä tarkoittaa, että noin kahdeksan prosenttia kaikista lapsista oli vuonna 2015 lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelu kärsii tiedetysti resurssipuulasta ja lastensuojelua ympäröivän palvelujärjestelmän sekavuudesta. Tästä johtuen lastensuojelun työntekijät joutuvat välillä paikkaamaan muiden palveluiden puutteita, joka johtaa työntekijöiden väsymiseen. (Alhanen 2014.) Tämän vuoksi prosessit saattavat venyä ja perheet eivät saa ajoissa oikeanlaista apua. Lastensuojelun vähäisistä resursseista joutuvat kärsimään ennen kaikkea lastensuojelussa olevat lapset, mutta myös heidän vanhempansa.

Tämän opinnäytetyön tekemisen aikaan marraskuussa 2017 tapahtui Porvoossa tragedia, jossa isä puukotti kuoliaaksi 3-vuotiaan lapsensa. Toinen viime vuosina koko Suomea järkyttänyt tapaus oli vuonna 2012 Helsingissä, kun isä ja äitipuoli tappoivat 8-vuotiaan tytön. Tämän kaltaiset teot ovat onneksi erittäin harvinaisia ja äärimmäisiä, mutta ne myös osoittavat, että on perheitä ja vanhempia, jotka tarvitsevat ulkopuolista apua. Kaikkea ei ole mahdollista hallita, eikä viranomaisten tuella ole koskaan mahdollista estää kaikkia tragedioita. Ammattimaisella, monipuolisella ja varhaisella tuella on kuitenkin mahdollista päästä vaikuttamaan perheiden hyvinvointiin. On tärkeää, että palveluissa otetaan huomioon koko perhe ja myös vanhemmille tarjottava tuki on välttämätöntä. Tämän kaiken saavuttamiseksi tarvitaan palveluiden jatkuvaa kehittämistä, palveluiden välistä joustavaa yhteistyötä ja riittävästi resursseja.

Suomessa on edelleen paljon lapsia, jotka joutuvat elämään olosuhteissa, jotka vaarantavat heidän kasvun ja kehityksen. Mitä aiemmin perheiden tilanteisiin päästään puuttamaan, sitä paremmat mahdollisuudet vaikuttamiselle on. Lastensuojelu on yksi taho, joka auttaa perheitä heidän vaikeissa tilanteissa. Lastensuojelun tehtävä on tukea vanhempia ja huoltajia kasvatuksessa ja tarjota perheelle varhaista apua. Lastensuojelun on järjestettävä perheelle sen tarvitsemia tukitoimia ja palveluita. (Lastensuojelulaki

417/2007.) Vanhemmuutta tukemalla on mahdollista tarjota myös lapsille paremmat kasvun ja kehityksen olosuhteet.

Lastensuojelun tehostettu perhetyö on yksi lastensuojelun palvelumuoto, jolla pyritään tukemaan koko perheen hyvinvointia. Tehostettu perhetyö on lastensuojelun avohuollon palvelu, jonka asiakkaaksi tullaan sosiaalityöntekijän päätöksellä (Heino 2008: 44–45). Tehostetussa perhetyössä työskennellään tiiviisti vanhempien kanssa ja työskentely tapahtuu pääsääntöisesti perheen kotona. Pölkki ym. (2016) mukaan tehostetussa perhetyössä on tärkeää, että vanhemmat tulevat tietoisiksi siitä, mitkä ovat lapsen tarpeet kasvatuksessa, ja työntekijöiden rooli on olla sanoittamassa näitä tarpeita vanhemmille. Vanhemmuuden tukeminen on tärkeä osa tehostettua perhetyötä ja pysyvä muutos on mahdollista saada työskentelemällä koko perheen kanssa.

Lähtökohtaisesti kaikkien vanhempien tehtävänä on tukea lapsiaan kaikissa kasvun ja kehityksen vaiheissa. On kuitenkin tekijöitä, jotka voivat estää vanhemmuuden toimijuutta ja tämä voi johtaa siihen, että vanhemmat tarvitsevat tukea julkisista palveluista kuten esimerkiksi lastensuojelusta. Julkisten palveluiden tarkoituksena on tukea vanhemmuuden toimijuutta, mutta tämä ei aina toteudu. Vuorovaikutus sekä kohtaaminen asiakkaan ja työntekijän välillä voivat olla joko laajentavia tai rajoittavia tekijöitä asiakkaalle. Tämä voi myös määrittää vanhemman käsitystä omasta itsestä vai vanhemmuudesta. (Laitinen – Niskala 2014: 11.) Lastensuojelun tehostetun perhetyön tarkoitus on tukea vanhemmuutta ja vanhempien toimijuutta työskentelemällä heidän kanssaan yhdessä laadittujen tavoitteiden mukaisesti ja ottamalla huomioon perheen tarpeet.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella vanhempien toimijuutta lastensuojelun tehostetussa perhetyössä, ja selvittää mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien toimijuuteen. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa vanhemmuudesta lastensuojelun tehostetussa perhetyössä ja sitä, mitkä ovat vanhempien toimijuutta edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Tavoitteena on tuottaa tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien näkökulmasta tietoa, jota on mahdollista hyödyntää lastensuojelun kehittämisessä.

2 Lastensuojelun perhetyö

2.1 Lastensuojelu

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on 54 eri artiklaa, joilla pyritään turvaamaan jokaiselle maailman lapselle yhtenevät ihmisoikeudet. Monet sopimuksen kohdista liittyvät lapsen oikeuteen elää ja kasvaa lapsena turvallisessa ympäristössä. (YK, 1989.) Myös Suomi on sitoutunut lapsen oikeuksien sopimukseen. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsille näiden oikeuksien toteutuminen. Lastensuojelulailla pyritään auttamaan lapsia heidän oikeudessaan turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelun käsikirja 2016.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) mukaan lasten kasvatusvastuu on ensisijaisesti vanhemmilla, mutta valtioiden on annettava vanhemmille ja muille laillisille huoltajille apua kasvatustehtävän hoitamisessa.

Maailma ja Suomi muuttuvat koko ajan ja myös lastensuojelua pyritään jatkuvasti kehittämään. Seuraavien vuosien aikana Suomessa on tapahtumassa isoja muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä. Se, miten tämä palvelurakennemuutos tulee näkymään lastensuojelun kentällä, on vielä epävarmaa. Lastensuojelun seuraavien vuosien kehittämiskohtia ovat ainakin dokumentoinnin parantaminen, viranomaisyhteistyön selkeyttäminen ja asiakasprosessin kehittäminen. (STM 2014.) Lastensuojelun ongelmakohdat liittyvät esimerkiksi kasvaviin kustannuksiin, eri toimijoiden välisen yhteistyön vaikeuksiin ja suuriin asiakasmääriin, mikä vaikuttaa suoraan työntekijöiden väsymiseen ja vaihtumiseen. Lastensuojelu tarvitsee lisää tutkittua tietoa, että voidaan paremmin kohdentaa resurssit vaikuttavaan lastensuojelutyöhön. Myös moniammatilliset tiimit ovat tarpeellisia lastensuojelussa oleville perheille, joissa usein tarvitaan tukea monista eri palveluista. Tämä hyödyttää myös työntekijöitä, joilla on mahdollista saada helpommin tukea eri palveluiden asiantuntijoilta. (Lahtinen – Männistö – Raivio 2017: 11.)

Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa monista eri syistä. Sosiaalityöntekijä tekee palvelutarpeen arvioinnin, jossa voidaan todeta, että lapsi tarvitsee lastensuojelullista tukea. Se voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsen kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet, eivätkä ne turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Lapsen oma käyttäytyminen voi myös vaarantaa hänen kasvunsa ja terveytensä. (Lastensuojelun käsikirja 2016.) On joitain riskitekijöitä, jotka voivat vaarantaa lapsen hyvinvoinnin. Osa riskitekijöistä liittyy vahvasti perheeseen

ja vanhempiin. Köyhyys ja ympäristön tuen määrä ovat perheeseen liittyviä riskitekijöitä. Vanhempiin liittyvät riskitekijät ovat muun muassa masennus ja matala koulutustaso. Mikäli nämä riskitekijät tunnistetaan, on perheitä mahdollisuus paremmin tukea. Myös vanhempien tukeminen kasvatuksessa ja taloudellinen tuki ovat lapsen hyvinvointia parantavia toimenpiteitä. (Campbell – Cook – LaFleur - Keenan 2010.)

Lastensuojelun asiakkaana oli vuonna 2015 Suomessa yhteensä lähes 100 000 lasta, joista avohuollon asiakkaana oli noin 74 000 lasta ja kodin ulkopuolelle sijoitettuja oli hieman alle 18 000 lasta. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten lukumäärä nousi tasaisesti vuodesta 1991 vuoteen 2014, jolloin määrä ensimmäistä kertaa kääntyi laskuun. (THL 2016.) Tämä kertoo siitä, että lastensuojelu on viime vuosina painottunut entistä enemmän avohuollon palveluihin. Laitossijoitus on kunnille kallista ja usein nuoren ja perheen ongelmat voivat olla ratkaistavissa kevyemmällä avohuollon palveluilla, etenkin jos puuttuminen tapahtuu tarpeeksi varhaisessa vaiheessa. Avohuollon tukitoimet korostuvat vuonna 2007 voimaan tullessa lastensuojelulaissa ja perhetyö on ensimmäistä kertaa mukana lakitekstissä. Ellei lapsen etu vaadi muuta, on lastensuojelussa käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun perhetyön rooli on vahvistunut lain voimaantulon myötä. Perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, jota jokaisessa kunnassa on perheelle oltava tarjolla (Lastensuojelulaki 417/2007).

2.2 Vanhempien rooli lastensuojelussa

Lastensuojelun käsikirjan (2016) mukaan lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten elinoloihin vaikuttaminen, itse lasten suojelemistehtävä ja vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä. Lastensuojelun tehostetussa perhetyössä vanhemmat pyritään ottamaan työskentelyyn aktiivisesti mukaan. Se, miten paljon vanhemmat ovat työskentelyssä mukana, vaihtelee suuresti. Tähän vaikuttaa esimerkiksi se, minkälaiseksi vanhempien toimijuus muodostuu työskentelyn aikana. Vanhempien toimijuuden rakentumisen kannalta on tärkeää, että vanhempi saa työntekijöiltä tukea omaan sisäiseen prosessiin. Tämä tarkoittaa sitä, että lastensuojelun viranomaiset auttavat vanhempaa hyväksymään esimerkiksi tuen tarpeen, ja vanhempi saa tukea tilanteensa käsittelyyn sekä omaan toimintakykyynsä. (Välimaa, 2016: 55.)

Vanhempia pyritään nykyään ottamaan entistä enemmän mukaan lastensuojelun työskentelyyn. Lastensuojelupalvelut ovat painottuneet entistä enemmän avohuollon palveluihin, kuten tehostettuun perhetyöhön, jossa tarkoituksena on ottaa myös vanhemmat vahvasti mukaan työskentelyyn. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia, ellei lapsen etu vaadi sijaishuollon toteuttamista. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Vanhemmat eivät aina halua tai kykene sitoutumaan lastensuojelun työskentelyyn. Työntekijöiden rooli vanhempien sitouttamisessa on suuri. Vanhempien sitoutuminen työskentelyyn helpottuu, jos työntekijän ja vanhempien välillä on luottamuksellinen suhde. Luottamusta rakentavat muun muassa työntekijän sinnikkyys, johdonmukaisuus, lupauksen pitäminen ja rehellisyys. Tärkeää on myös koko perheen mukaan ottaminen työskentelyyn ja joustavuus aikataulujen suhteen. (Gallagher ym. 2011: 117–134.)

Vastentahtoisia asiakkaita tulee aina olemaan lastensuojelussa. Vaikka vanhemmat olisivat vastentahtoisesti mukana palvelussa, on heidän sitouttamisensa mahdollista. Tähän auttaa se, että työntekijät keskittyvät enemmän perheen voimavaroihin kuin ongelmiin. Yleensäkin se, että työntekijän ja asiakkaan välille pyritään luomaan luottamuksellinen suhde, on sitoutumisen ja vaikuttavuuden kannalta merkityksellistä. (Hietamäki 2015: 168–173.) Lastensuojelulla on usein negatiivinen kaiku ja myös vanhempien käsitys lastensuojelupalveluista voi olla negatiivinen. Vanhempien sitoutuminen palveluun voi helpottua, jos työntekijä koetaan päteväksi. Työntekijän positiivinen puhe ja positiivinen suhtautuminen asioihin ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, että vanhemmat pitävät työntekijää pätevänä. Vanhemmilla on oltava tunne siitä, että heitä kuunnellaan ja heidän mielipiteillään on merkitystä. Myös se, että työntekijä kykenee tukemaan vanhempia joko emotionaalisesti tai käytännön asioissa, on vanhempien sitoutumisen kannalta merkityksellistä. (Schreiber – Fuller – Paceley 2013: 707–715.)

Lastensuojelun tukitoimet ovat yleensä vanhemmille raskas prosessi. Erityisesti huostaanotto voi olla vanhemmille järkytys. Vaikka huostaanotto tapahtuisi hyvässä yhteisymmärryksessä, voi se silti olla vanhemmille kriisin paikka. Tästä syystä vanhemmille on järjestettävä tukitoimia, joissa heillä on mahdollista käydä läpi lastensuojeluun liittyviä tunteita (Lastensuojelun käsikirja 2017). Tarja Tuovinen-Kakko (2011) on lisensiaatin-työssään tutkinut äitien kokemuksia huostaanoton aikana ja sen jälkeen. Tutkimuksen mukaan on tärkeää, että lapsen ja äidin välinen yhteydenpito mahdollistetaan ja sijaishuoltopaikassa kuunnellaan edelleen vanhempia lasta koskevista asioista. Äitien mielestä myös sosiaalityöntekijän rooli on tärkeä. Sosiaalityöntekijä voi toimia muun muassa

linkkinä huostaanottoapaikan ja vanhempien välillä sekä henkilönä jonka kanssa voi keskustella esimerkiksi lasten lähtöön liittyvistä tunteista.

2.3 Perhetyö

THL:n Lastensuojelun käsikirjan (2017) mukaan perhetyö on sosiaalihoitolain mukainen palvelu, joka ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyötä tehdään ehkäisevänä tai korjaavana työskentelynä. Ehkäisevää perhetyötä voidaan siis tehdä ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tehostettu perhetyö vaatii lastensuojelun asiakkuuden, joten se on lastensuojelulain mukaista korjaavaa palvelua. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen ja perheen vaikea tilanne on jatkunut pitkään tai se on kärjistynyt niin paljon, että tilanteen ratkaisemiseksi tarvitaan lastensuojelun tukitoimia.

Perhetyötä on tarjolla monissa eri palveluissa. Perhetyötä on muun muassa vauvaperhetyö, psykiatrian perhekuntoutus ja päihdehuollon perhekuntoutus. Perhetyön käsitettä käytetään eri sektoreilla, ja itse nimestä ei ole aina helppo päätellä kenelle palvelu on tarkoitettu. Helsingissä oli vuonna 2008 50–60 erilaista työkäsitettä perhetyöstä. Vain osa näistä oli lastensuojelun perhetyön palveluja. (Heino 2008.) Perhetyölle on ominaista, että työskentely tapahtuu pääosin perheen kotona. Kotona tapahtuvalla työskentelyllä on hyvät mahdollisuudet tukea perheitä heidän arjessaan. Erityisesti ne perheet ja lapset, joilla on korkea syrjäytymisriski hyötyvät kotona tapahtuvasta työskentelystä. (Peacock – Konrad – Watson – Nickel – Muhajarine 2013: 13–17.)

Järvisen ym. (2007: 10–15) mukaan perhetyö on yhteiskunnallista ja sosiaalista työtä, jossa tuetaan tavoitteellisesti perheitä erilaisissa elämäntilanteissa. Perhetyöllä on tarkoitus tukea perheitä esimerkiksi kehitys- ja kasvatuskysymyksissä, elinolojen järjestämisessä ja vanhemmuudessa. Se on myös perheiden syvällistä tukemista ja puuttumista perheen elämään viranomaisten väliintulojen avulla. Työskentelyssä pyritään vahvistamaan perheen omia voimavaroja. Perhetyön tavoitteena voi olla myös perheen ulkopuolisen sijoituksen estäminen.

Rönkkö ja Rytönen (2010) käsittelevät ja määrittelevät perhetyötä kirjassaan *Monisäikeinen perhetyö* mahdollisimman monipuolisesti. Rönkkö ja Rytönen (2010: 29) määrittelevät perhetyön toiminnaksi, joka on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Perhe-

työssä työntekijän rooli on aktiivinen ja perhe voidaan ohjata tai velvoittaa siihen. Perhetyön jaotteluja on erilaisia. Rönkkö ja Rytönen (2010: 32–34) määrittelevät perhetyön kolmeen eri kategoriaan: ehkäisevä perhetyö, kriisiperhetyö ja korjaava perhetyö. Korjaava perhetyö, jota tutkimani tehostettu perhetyö on, on lastensuojelullista työskentelyä.

Perhetyöllä pyritään tukemaan perhettä ja vahvistamaan perheen voimavaroja. Lastensuojelun perhetyössä keskiössä ovat aina lapsi ja vanhemmat. Perhetyössä on tavoitteena tukea vanhemmuutta niin, että vanhemman ja lapsen vuorovaikutus paranee. Muita perhetyön tavoitteita ovat muun muassa perheen roolien selkeyttäminen, arjen jaksamisen tukeminen ja perheen dynamiikan paraneminen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseen perhetyön ohjaajat käyttävät paljon erilaisia toimintatapoja, kuten havainnointia, ohjausta ja erilaisia menetelmiä. Myös konkreettisen avun tarjoaminen on tärkeää. (Myllärniemi 2007: 6–10.)

2.4 Lastensuojelun tehostettu perhetyö

Tehostettu perhetyö on suhteellisen uusi palvelumuoto, mutta se on hiljalleen löytämässä paikkansa osana lastensuojelun palveluja. Tehostettu perhetyö on yksi lastensuojelun avohuollon perhetyön palvelumuoto (Lastensuojelulaki 417/2014 36§). Tehostetussa perhetyössä tavoitteena on saada pysyvä muutos koko perheen toimintatapoihin ja tarkoitus on työskennellä aktiivisesti myös vanhempien kanssa. Se, ovatko vanhemmat mukana työskentelyssä vapaaehtoisesti vai onko taustalla uhka esimerkiksi huostaanotosta, vaikuttaa tehostetun perhetyön onnistumiseen. Vanhempien motivoiminen on yksi tehostetun perhetyön tärkeitä osa-alueita. Tehostettu perhetyö on yleensä tiivistä työskentelyä, joka asettaa työmuodolle omat haasteensa. Työskentelyn läpinäkyvyys auttaa vanhempia sitoutumaan palveluun ja vahvistamaan työntekijän ja perheen keskinäistä luottamusta. (Järvinen ym. 2012: 41–89.)

Tehostetun perhetyön sisältöä ei määritellä lastensuojelulaissa erikseen. Lastensuojelulaissa kuitenkin todetaan, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on käytettävä avohuollon tukitoimia viipymättä lastensuojelutarpeen täytyttyä. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea lasta, mutta myös vahvistaa vanhempien ja huoltajien kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Yhtenä tukitoimena lastensuojelulaissa mainitaan tehostettu perhetyö. (Lastensuojelulaki 1302 /2014.)

THL:n (2017) mukaan tehostettu perhetyö on lastensuojelun avohuollon palvelu, jossa tuetaan kriisitilanteessa olevaa lastensuojelun asiakasta ja hänen perhettään intensiivisesti. Tehostettu perhetyö määritetään kotiin annettavaksi sosiaalipalveluksi, jonka tarkoitus on turvata lapsen kehitys, ja antaa tukea esimerkiksi hyvinvoinnin ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Määritelmän mukaan perhe voidaan velvoittaa lastensuojelun tehostetun perhetyön palveluun. Tehostetun perhetyön yhtenä tarkoituksena on ehkäistä huostaanottoja ja laitossijoituksia. Kotona tehtävän työskentelyn etuna on perheen läheisyyden vahvistaminen, mutta tehostettu perhetyö on myös taloudellisesti kannattavaa, jos sillä saadaan ehkäistyä huostaanottoja. (Hurtig 2003: 23–26.)

Tehostetussa perhetyössä on päällekkäisyyttä myös perhekuntoutuksen kanssa. Sosiaalihuoltolain tullessa voimaan vuonna 2014 lastensuojelulakia muutettiin. Lastensuojelulakiin kirjattiin avohuollon tukitoimina tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. Näiden eroja ei ole kuitenkaan määritelty laissa kovinkaan selkeästi, joten sisällöllisesti nämä kaksi tukitoimea voivat olla hyvinkin samankaltaisia. (Alatalo, Lappi & Petrelius 2017: 17–18.)

Kansainvälisesti lastensuojelun tehostettua perhetyötä (engl. intensive family work) tehdään monilla eri tavoilla ja eri nimillä. Tehostettua perhetyötä tehdään usein menetelmällä, joka pohjautuu Washingtonissa vuonna 1974 kehitettyyn malliin. Tässä mallissa oli tarkoituksena intensiivisen työskentelyn (4–6 viikkoa) avulla vaikuttaa perheen olosuhteisiin niin, ettei perheen ulkopuolisia sijoituksia tarvittu. Työskentely pyrittiin aloittamaan mahdollisimman nopeasti, kun lähete palveluun oli saatu. Näin päästiin heti tekemään interventio perheeseen, jossa oli kriisi. Mallissa keskityttiin muun muassa käytännön asioiden, kuten perheen talousasioihin, vanhemmuuden taitoihin ja järjestettiin terapeutteja palveluita. (Al – Stams – Bek – Damen – Asscher – Van der Laan 2012: 1472–1479.)

Alatalon ym. (2017) palveluntuottajille tekemän kyselyn mukaan tehostettua perhetyötä tehdään valtakunnallisesti monilla eri tavoilla. Palvelua voidaan tehdä ympärivuorokautisesti jokaisena viikonpäivänä, mutta myös pelkästään arkipäivisin virka-aikaan. Palveluiden ajalliset kestot vaihtelivat kahden ja 24:n kuukauden välillä. Myös sisällöllisesti palvelut saattoivat erota paljon toisistaan. Laadullisesti lastensuojelun perhetyö koetaan vaikuttavaksi, mutta kokonaisuuden hahmottamista sen kirjavuus ja sekavuus vaikeuttavat. Palveluiden vertailua ja jäsentämistä on hankalaa tehdä, koska perhetyötä tehdään

niin monilla eri tavoilla. Myös lastensuojelupalveluita tarvitsevien perheiden asema heikenee tästä samasta syystä, koska perheiden on vaikeampi olla selvillä siitä, mitä tarjottu tuki käytännössä tulee tarkoittamaan.

Tehostettu perhetyö on joskus määritelty kotona tehtäväksi perhetyöksi (esim. Heino 2008), mutta se ei välttämättä ole riittävän kattava määritelmä. Samanlaisesta tai samantapaisesta työskentelystä kuin tehostettu perhetyö, on voitu puhua myös eri termeillä. Esimerkiksi Pölkki ym. (2016) käyttävät *intensiivisen perhetyön* käsitettä puhuesaan toiminnasta, joka vastaa tehostettua perhetyötä.

Lastensuojelusta on tehty paljon tutkimusta, mutta lastensuojelun perhetyötä ja tehostettua perhetyötä on tutkittu aikaisemmin suhteellisen vähän. Tämä johtuu osittain siitä, että palvelumuoto on yleisemmin vakiintunut lastensuojeluun vasta viime vuosina. Vielä 90-luvulla kunnat tarjosivat kotiapua, jossa oli elementtejä perhetyöstä, mutta vasta 2000-luvulla perhetyön käsite on alkanut vakiintua lastensuojeluun. (Heino 2008: 20–21.) Tehostettu perhetyö liittyy lastensuojelun perhetyöhön yhtenä sen muotona.

Kirsi Kaikko (2004) on lisensiaatintyössään tutkinut lastensuojelun perhetyötä ja sitä mitkä elementit työskentelyssä auttavat perheitä. Hän haastatteli 17 perhetyön piirissä olevaa asiakasta, joista 10 oli aikuisia ja 7 lapsia. Tutkimuksen mukaan perheet hyötyivät lastensuojelun perhetyön työskentelystä. Erityisesti konkreettinen apu eri tilanteissa oli haastateltavien mielestä toimivaa. Myös työskentelyn tavoitteellisuus ja voimavarakeskeisyys olivat tärkeitä elementtejä. Asiakkaan keskeinen rooli työskentelyssä oli työn vaikuttavuuden kannalta merkittävää. Asiakkaille on tärkeää päättää ja määrätä omasta elämästään. Masonin (2012: 368–377) mukaan asiakkaan ja työntekijän hyvä suhde on työn vaikuttavuuden ja onnistumisen kannalta tärkeää. Tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien mielestä tärkeitä elementtejä hyvän asiakassuhteen muodostumisessa olivat arvostava kommunikaatio, tavoitteet työskentelylle, luotettavuus sekä käytännön avun tarjoaminen ja ymmärrys vanhempien tarpeita kohtaan.

Lastensuojelun avohuollon tehostettu perhetyö on alkanut vakiintua yhdeksi lastensuojelun palvelumuodoksi. Tehostetun perhetyön vahvuudeksi voidaan nähdä se, että perhettä nähdään sen luonnollisessa ympäristössä eli kotona. Perhetyöllä ammattilaiset voivat antaa vanhemmille ohjausta ja tiivistä tukea. Perhetyöllä on myös tärkeä rooli tiedon

tuottamisessa lastensuojelun sosiaalityölle. (Myllärniemi 2007: 83.) Kuten erinäisistä tehostetun perhetyön määritelmistä nähdään, on perhetyötä määritelty monella eri tavalla. Yhteistä määritelmissä on, että niissä korostetaan vanhemmuutta ja vanhemmuuden osallisuutta työskentelyssä.

3 Vanhempien toimijuus lastensuojelun perhetyössä

3.1 Toimijuus

Toimijuudessa resurssina on yksilön ja / tai yhteisön voimavarat. Toimijuus on aktiivista ja aloitteellista toimintaa, jolla on tarkoitus vaikuttaa oman elämän sisältöön. Toimijuudella on yhteys omaan elämänhallintaan, ja sitä voivat rajoittaa esimerkiksi rakenteet ja eri instituutiot. Toimijuuden käsite on erilainen eri tieteenaloilla ja se on käsitteenä moniulotteinen. Onkin olennaista, että tarkennetaan mitä toimijuudella kulloinkin käytännössä tarkoitetaan. (Eteläpelto 2011: 1–21.) Toimijuuden tarkastelussa on olennaista tietää edellyttääkö toimijuus esimerkiksi aina tietoisia valintoja ja pitääkö toiminnan olla aina tavoitteellista, vai voiko olla kyse toimijuudesta silloin, kun yksilö vain ajautuu johonkin tekoon tai toimintaan. Toimijuuden määrittely on tärkeää, koska muuten voi olla vaarana, että sen merkitys ei ole tarpeeksi selkeää ja toimijuuden käsitteellä katetaan kaikki inhimillinen toiminta. (Eteläpelto – Heiskanen – Collin 2011: 1–32.) Toimijuuden voidaan myös ajatella olevan yksilön tahdonvapauden ilmentymää. Se, että yksilön voi vastustaa hänen toimijuuteensa vaikuttaviin joko ulkoiisiin tai sisäisiin voimiin, on hänen kyettävä rationaaliseen ajatteluun. (Kotiranta – Virkki 2011: 113–132.)

Sosiologiassa toimijuutta (engl. agency) on käsitellyt etenkin brittiläinen Anthony Giddens (1984). Sen mukaan yksilön inhimillinen toiminta synnyttää sosiaalisia rakenteita, mutta inhimillinen toiminta on myös toiminnan tuloksen syntymisen edellytys. Giddens korostaa yksilön roolia aktiivisena ja tietävänä, ja korostaa sitä, että sosiaalinen järjestys muotoutuu yksilöiden jokapäiväisissä toiminnoissa ja merkityksenannoissa. Sosiaalinen rakenne esimerkiksi kulttuurisine normeineen taas jakautuu epätasaisesti yksilöiden välille. Esimerkiksi sukupuolittuneet odotukset tekevät miehen ja naisen (tai isän ja äidin) subjektiviteetista erilaista. Giddensin strukturaatioteoriassa keskeistä on rakenteen kaksijakoisuus (engl. duality of structure). Tämä tarkoittaa, että rakenteet sekä rajoittavat että mahdollistavat yksilön toimintaa. Rakenteet ja niihin liittyvät sosiaaliset voimat ovat yksilön ”yläpuolella”, mutta se ei tarkoita sitä, että yksilö ei voisi tehdä omia valintoja arjessaan ja toimissaan.

Suomalaisessa sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa toimijuutta on tutkittu 2000-luvulla ainakin gerontologisessa tutkimuksessa (esim. Jyrkämä 2013) ja perhesuhdeväkivalta-tutkimuksessa (esim. Virkki 2004). Virkki (2004) käsittelee toimijuutta vihan tunteiden

kautta ja kuinka ihmiset jäsentävät omaa elämäänsä ja toimijuuttaan vihan tunteista kertomalla. Virkki painottaa tunteiden merkitystä toimijuudessa ja kuinka ihmiset saattavat käyttää vihan tunteita esimerkiksi elämän muutosvoimana, kuten vapautumisessa tai itseenäistymisessä. Toimijuus ei ole Virkin mukaan vain yksilön sisäinen ominaisuus, vaan se mahdollistuu ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa.

Gordonin (2005) mukaan toimijuus muodostuu sosiaalisista, kulttuurisista ja taloudellisista elementeistä, mutta siihen liittyy myös tuntemukset ja kokemukset omasta elämästä. Gordon on tutkinut nuorten ja nuorten aikuisten toimijuutta. Toimijuus voi Gordonin mukaan olla nuorilla ristiriitaista. Nuorilla on samanaikaisesti toimijuutta rajoittavia ja tukevia tekijöitä. Nuorten toimijuutta saattaa rajoittaa esimerkiksi taloudelliset resurssit, mutta samalla sosiaaliset suhteet voivat olla monipuolisia ja edistää nuoren toimijuutta. Gordonin mukaan mahdollistavat ja rajoittavat tekijät nousevat esille, kun tarkastellaan asioita toimijuuden näkökulmasta.

3.2 Lastensuojelu ja toimijuus

Vallan voi ajatella olevan keskeistä vanhempien kanssa tehtävässä lastensuojelutyössä, sillä lastensuojelussa on läsnä yhtäaikaisen tuen ja kontrollin prosessit. (esim. Jokinen 2008: THL 2017.) Esimerkiksi lastensuojelun tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien toimijuus on yhtäaikaisesti sekä kontrollitoimenpiteiden rajoittamaa että mahdollistamaa. Heidän vanhemmuutensa on jo jollakin tasolla rajoitettua viranomaisten taholta. Silti heillä on mahdollisuus toimia näiden rajoitteiden suomissa puitteissa. Toimijuutta voi olla joskus vaikea tunnistaa ja tulkita. Esimerkiksi passiivisilta vaikuttavat vanhemmat tehostetussa perhetyössä saatetaan tulkita välinpitämättöminä, vaikka näin ei välttämättä ole. Toimijuuden tarkastelu ja tutkiminen ovat siis tulkinnasta riippuvaista (ks. Gordon 2005: 126.) Tämänkin vuoksi on tärkeää pysähtyä pohtimaan lastensuojelun tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien toimijuutta pintaa syvemmillä.

Lastensuojeluvallalla on hyvä tarkoitus, eli tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Viranomaiset joutuvat kuitenkin tekemään välillä rajuja päätöksiä ja puuttumaan voimakkaasti ihmisten yksityiselämään. Päätöksiin oikeutuksen antaa laki, jossa on selkeästi määritelty se, millä toimenpiteillä viranomaisten on mahdollista puuttua perheiden tilanteisiin. Tästä syystä julkisia päätöksiä on jatkuvasti valvottava, ettei se johda viranomaisten mielivaltaiseen käytökseen ja rajoita kansalaisten vapauksia ja oikeuksia. (Alhanen 2014: 15–

22.) Lastensuojelussa ja kaikessa sosiaalityössä ammattilaisen käyttämä valta vaikuttaa väistämättä asiakkaiden toimijuuteen. Se voi parhaimmillaan mahdollistaa, mutta myös rajoittaa asiakkaan toimijuutta (Niemi 2014: 31). Vaikka lastensuojelun ammattilainen ei tekisi työssään virallisia päätöksiä, on hänellä aina raportointivelvollisuus, mikä viimeistään tekee asiakkaan ja ammattilaisen välille valta-asetelman. Ammattilaisen tuki asiakkaiden osallisuuteen onkin elintärkeää toimijuuden muodostumisessa. Jaettu toimijuus asiakkaan kanssa palveluprosessin eri vaiheissa ja myös esimerkiksi palveluiden kehittämisessä, hyödyttää sekä asiakkaita että ammattilaisia. (Laitinen – Niskala 2014, 11–13.)

Se, millä tavalla viranomaiset käyttävät valtaa, on suuri merkitys asiakkaan toimijuudelle ja kokemukselle palvelusta. Dumbrillin (2005) tutkimuksessa vanhempien kokemuksista lastensuojelun tekemistä interventioista, vanhemmat kertovat sosiaalityöntekijöiden vallankäytöllä olevan ensisijainen merkitys siihen, miten he ovat kokeneet lastensuojelutoimet ja reagoineet niihin. Vanhemmat olivat kokeneet, että sosiaalityöntekijät käyttivät valtaa joko kontrollin välineenä tai tukeakseen heitä. Vanhemmat näkivät vallankäytön positiivisena, jos se tuki vanhempia ja perheen tilannetta. Asiakkaan osallistaminen on tärkeä elementti siinä, minkälaiseksi asiakkaan toimijuus muodostuu. Siihen vaikuttaa esimerkiksi se, miten viranomainen kohtaa asiakkaan ja kuinka paljon asiakas kokee voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa. On tärkeää, että asiakas kokee tulevansa kuulluksi ja hänen asiansa otetaan vakavasti. Se, että asiakas kokee olevansa täysivaltainen kansalainen, vahvistaa hänen osallisuuttaan ja toimijuuttaan. (Juhila 2006: 118–120.)

Lastensuojelussa ovat usein läsnä häpeän ja syyllisyyden tunteet. Pahimmillaan syyllisyys voi olla rajoittavana tekijänä asiakkaan toimijuudessa ja estää asiakkaan sitoutumista lastensuojelun palveluihin. Tämän vuoksi on tärkeää, että lastensuojelun työntekijöillä on tarpeeksi teoretietoa ja osaamista ottaa häpeään ja syyllisyyteen liittyvät asiat puheeksi. (Gibson 2013: 333–343.) Se, että asiakkaan kanssa voi ottaa esimerkiksi häpeään ja syyllisyyteen liittyviä asioita puheeksi, tarvitaan hyvä ja luottamuksellinen asiakassuhde. Tähän päästäkseen työntekijän on kohdeltava asiakasta arvostavasti ja ammattieettisten periaatteiden mukaisesti. Tämä rakentuu kaikissa yksittäisissä asiakastapaamisissa ja työntekijän on joka kerta ansaittava asiakkaan luottamus siihen, että hän työskentelee pitkäjänteisesti asiakkaan hyväksi, eikä petä tämän luottamusta. (Laitinen – Kempainen 2010: 153–156.)

Lastensuojelututkimuksessa toimijuutta on käyttänyt ainakin Hanna Tulensalo (2015), joka käsitteli lasten toimijuutta lisensiaatintyössään. Tulensalon tutkimuksen kohteena olivat alle 12-vuotiaat lapset. Hän tarkasteli lasten tiedollista toimijuutta ja sitä, millaisena toimijana lapsi näyttäytyy lastensuojelun asiakkaana. Tutkimustulokset vahvistavat alle 12-vuotiaiden lasten kyvykkyyden kertoa, kuulla ja käsitellä itseään ja omaa elämäänsä koskevaa tietoa. Tutkimuksen mukaan lapsen tiedollisen toimijan positiot lastensuojelussa ovat vaihtelevia, ja oman asiakkuutensa aikana lapsi voi olla erilaisissa toimijapositioneissa, joita ovat aktiivinen, välillinen ja ulkopuolisen tiedollisen toimijan positiot.

3.3 Yhteiskunta, vanhemmuus ja toimijuus

Yksilön toimijuuden kannalta yksi olennainen asia on yhteiskunnan tarjoama tuki. Suomalainen koulutusjärjestelmä on ollut isona tekijänä hyvinvointivaltion rakentajana. Koulutus on tekijä, jota on suomalaisessa yhteiskunnassa aina arvostettu. Koulutuksen myötä ihmiset integroituvat yhteiskuntaan ja lopulta valitsevat ammattinsa. Yhteiskunta tukee koulutuksen lisäksi toimijuutta myös muissa elämän osa-alueissa. Pohjoismaisessa mallissa valtio ja kunta ovat niitä, jotka ovat pääasiassa toteuttaneet hyvinvointipolitiikkaa. Julkinen valta rahoittaa pääosin koulutusta, terveydenhuoltoa ja sosiaalipalveluita. Esimerkiksi perhettä perustaessa, työttömyyden tai sairastumisen hetkellä saa yhteiskunnalta tukea omaan hyvinvointiinsa ja sitä myötä toimijuuteen. (Kauppila – Kauppila 2015: 17–39.)

Yhteiskunnan tarjoamat tuet liittyvät vahvasti vanhempien toimijuuteen. Ne mahdollistavat monia vanhempien toimijuuteen liittyviä asioita, mutta palveluilla on myös valtaa puuttua tarvittaessa yksilön toimintaan. Yhteiskunnan tarjoamien palveluiden tarkoitus on tukea vanhemmuuden toimijuutta, mutta yksilön valtaa rajoittamalla on mahdollisuus rajoittaa myös toimijuutta. Se, minkälaiseksi työntekijän ja palvelussa olevan vanhemman välinen vuorovaikutus muodostuu, on merkitystä vanhemman toimijuudelle. (Laitinen – Niskala 2014: 9–16.) Vanhemmuutta arvioidaan ja kontrolloidaan jatkuvasti esimerkiksi neuvoloissa, päiväkodeissa ja kouluissa. Yhteiskunnalla on mahdollisuus puuttua jopa pakkokeinoin vanhemmuuteen, jos nähdään, että lapsen etu vaatii sitä. Se, millä tavalla yksittäinen työntekijä kohtaa näissä tilanteissa vanhemman ja käyttää valtaa, on iso merkitys toimijuuden muodostumiselle. Se, että viranomaiset näkevät vanhemmat kykenevinä toimijoina, joiden mielipiteillä on merkitystä, edesauttaa vanhempien toimijuutta. (Laitinen – Niskala 2014: 9–16.)

Arvostava ja kunnioittava suhtautuminen viranomaisten taholta on olennaista asiakkaan kohtaamisessa ja kokemuksessa. Norlamo-Saramäki (2009) on tutkinut asiakaslähtöisyyden haasteita ja toimijuutta sosiaalityössä. Asiakkaat pitävät yleensä itseään toimijoina, jotka tekevät elämässään asioita, vaikka he ovat joutuneet hakemaan apua. Asiakkaalle on tärkeää, että myös organisaatio näkee asiakkaan toimijana. Sen toteutumiseen tarvitaan organisaatiolta avoimuutta ja kykyä kohdata erilaisia asiakkaita. Avoimuudella tarkoitetaan sitä, että kaikille asiakkaille on selkeää se, mitä kyseinen organisaatio tekee ja miten heidän kanssaan on toimittava.

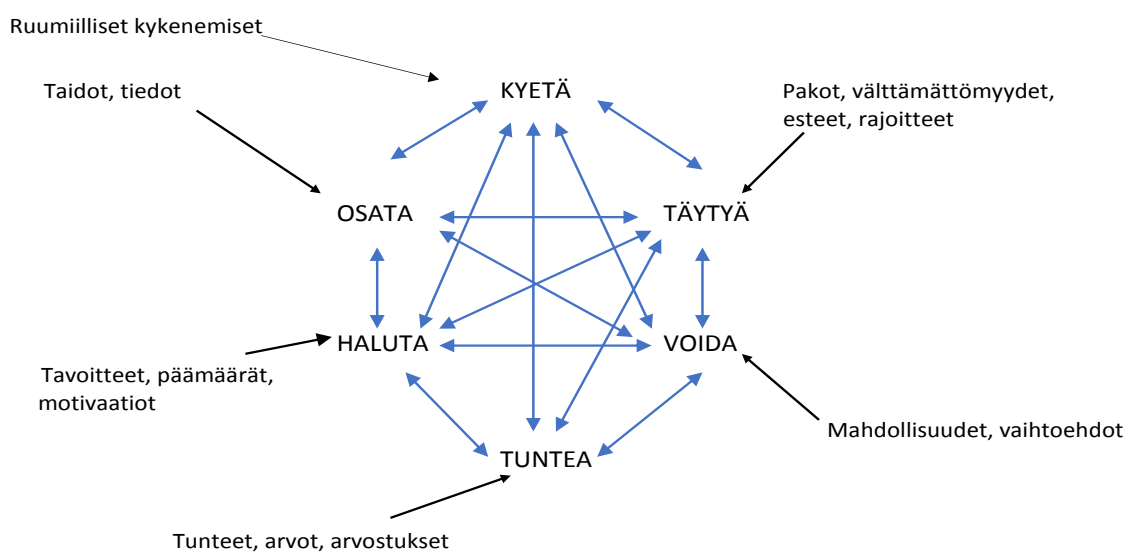
Lastensuojelu on yksi viranomaistaho, joka voi edistää mutta joskus myös estää vanhempien toimijuutta. Alhasen (2014) mukaan lastensuojelujärjestelmä voi pahimmillaan estää vanhempien toimintakykyä, vaikka järjestelmän tulisi aina olla toimintakykyä vahvistavaa. Lastensuojelun työntekijät ovat usein ylikuormittuneita, eivätkä perheet saa tarvitsemaansa tukea. Tämä voi johtaa pahimmillaan mielivaltaisiin päätöksiin. Myös palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja heikko yhteistyö ammattilaisten välillä ovat asiakkaiden luottamusta heikentäviä asioita. Se, että lastensuojelu olisi enemmän vanhempien toimintakykyä vahvistavaa, tarvitaan muutoksia järjestelmään. Näitä muutoksia voisivat olla esimerkiksi se, että lastensuojelupalvelut yhdistettäisiin kiinteämmin muihin lapsille ja nuorille tarjottaviin palveluihin, ja sosiaalityöntekijöiden virkavalta ja -vastuu määriteltäisiin uudelleen. Myös kokemusasiantuntijoita tulisi käyttää enemmän ja heidän mielipiteitään tulisi hyödyntää paremmin lastensuojelun kehittämisessä. (Alhanen 2014: 70–72.)

3.4 Toimijuuden modaliteetit

Jyrki Jyrkämän (2013) mukaan ihminen joutuu koko ajan pohtimaan omaa toimintaansa monista eri näkökulmista ja tekemään valintoja erilaisissa tilanteissa. Toimijuudessa tärkeää on se, miten ihmiset tulkitsevat toisiaan. Jyrkämä avaa toimijuutta kolmesta eri näkökulmasta: ihmisen elämänkulku, rakenteet ja ihmisen sisältä rakentuva toimijuus. Ihmisen sisältä päin rakentuvaa toimijuutta hän tarkastelee toimijuuden modaliteettien kautta. (Jyrkämä 2013: 421–425.)

Jyrkämän (2007) mukaan yksilön toimijuus ei muodostu ainoastaan hänen henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, vaan se muodostuu suhteessa tilanteisiin ja toimintakäytän-

töihin sekä siitä, miten yksilö toimii suhteessa ympäristöönsä. Jyrkämä (2013) tarkastelee toimijuutta yksilöstä käsin ikään kuin ”sisältäpäin” ja on jaotellut toimijuuden modaliteetit kuuteen kategoriaan: 1) osata (taidot ja tiedot) 2) kyetä (ruumiilliset kykenemiset), 3) täytyä (pakot, välttämättömyydet, esteet, rajoitteet), 4) haluta (tavoitteet, päämäärät, motivaatiot), 5) tuntea (tunteet, arvot, arvostukset), 6) voida (mahdollisuudet, vaihtoehdot).

Kuvio 1. Toimijuuden modaliteetit. Mukaillen Jyrkämän (2016) toimijuuden modaalisia ulottuvuuksia.

Suurin osa Jyrkämän (2013) toimijuuden modaliteeteista on yksilön sisältä kumpuavia, kuten *haluta*, *tuntea* ja *osata*. Hänen mukaansa modaliteeteista *voida* muodostuu yhteydessä ympäristöön ja sosiaaliseen verkostoon sekä sieltä tuleviin mahdollisuuksiin ja esteisiin. Toimijuus avaa yksilön ja ympäristön suhdetta sekä yksilön toimintamahdollisuuksia tietyssä tilanteessa. Toimijuuden modaliteetteja voidaan myös selkeyttää käyttämällä esimerkkinä vanhemmuutta. Vanhempi mahdollisesti osaa vanhemmuuteen liittyvät taidot ja tiedot, mutta hän ei kykene fyysisten tai henkisten syiden vuoksi tarjoamaan lapselle riittävää vanhemmuutta. On tilanteita, joissa halutaan tai ei haluta toimia vanhempana. Täytyminen liittyy tilanteeseen ja siinä ilmeneviin paikkoihin ja ei-paikkoihin. Ihminen voi joutua tilanteeseen, jossa on pakko toimia vanhempana. Voiminen liittyy mahdollisuuksiin ja vaihtoehtoihin, kuten onko joitain tilanteita, joissa voi esimerkiksi olla toimimatta vanhempana? Tunteet kaikkineen liittyvät vanhemmuuden eri tilanteisiin.

Jyrkämän (2007) mukaan kiinteästi toisiinsa liittyvät modaliteetit muodostavat kokonaisuuden, jotka uudistavat ja muokkaavat ihmisen toimijuutta. Jyrkämä on tarkastellut toimijuutta gerontologisessa tutkimuksessa, jossa toimijuuden tutkimuksen ydinalueena on ollut vanhusten toimintakyky ja sen yhteydet esimerkiksi psykologisiin, biologisiin ja sosiaalisiin tausta- ja muihin tekijöihin. Tarkoitukseni on hyödyntää toimijuuden modaliteetteja käyttämällä niitä lastensuojelun avohuollon tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien toimijuuden tarkastelussa.

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella vanhempien toimijuutta lastensuojelun tehostetussa perhetyössä, ja selvittää mitkä tekijät vaikuttavat vanhempien toimijuuteen. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa vanhemmuudesta lastensuojelun tehostetussa perhetyössä ja sitä, mitkä ovat vanhempien toimijuutta edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Tavoitteena on tuottaa tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien näkökulmasta tietoa, jota on mahdollista hyödyntää sekä tehostetun perhetyön että lastensuojelun kehittämisessä.

Opinnäytetyön kysymykset ovat:

1. Millaiseksi vanhempien toimijuus muotoutuu lastensuojelun avohuollon tehostetussa perhetyössä?
2. Mitkä tekijät edistävät tai rajoittavat vanhempien toimijuutta?

5 Tutkimusmenetelmät

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää ja tutkimaan sitä niin kokonaisvaltaisesti kuin mahdollista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään käyttämään ihmistä tiedon keruussa. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 1997: 160–168.) Suomalaisessa kvalitatiivisen tutkimuksen kirjallisuudessa toistuvat ilmaisut kuten ihmistieteellinen, pehmeä ja tulkinnallinen (Tuomi – Sarajärvi 2013: 11). Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu myös henkilökohtaisella tasolla osallistumaan tutkimuksen tekoon ja usein tutkimuksen aiheet voivat olla tutkijan kannalta koskettavia. Henkilökohtaisuutta voidaankin pitää kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluvana tunnusmerkkinä. (Kylmä – Juvakka 2007: 11.)

Kvalitatiivinen tutkimus on laadultaan empiiristä tutkimusta, jossa havaintojen ja ilmiöiden tulkinnat perustuvat teorioihin. (Tuomi – Sarajärvi 2013: 17–22.) Laadulliselle tutkimukselle laadittavan viitekehyksen tarkoitus on muun muassa määritellä käsitteet, jotka ovat tutkimukselle keskeisiä ja sijoitettava tutkittavana oleva ilmiö johonkin teoriaan. Ennen aineiston keräämistä on tärkeää selvittää mitkä teoriat liittyvät tutkimukseen, mitkä ovat tutkimuksen avainkäsitteitä ja minkälainen on tutkimuksen suhde teoriaan. (Hirsjärvi ym. 1997: 117–168.)

Opinnäytetyössä on hyödynnetty Jyrki Jyrkämän (2007; 2013) toimijuuden modaliteetteihin perustuvaa teoreettista mallia. Modaliteetteja on aiemmin käytetty lähinnä gerontologisessa tutkimuksessa, mutta ne soveltuivat hyvin myös vanhemmuuden toimijuuden tarkasteluun. Modaliteetteihin perustuva malli on selkeä, mutta sen avulla on myös mahdollista tarkastella toimijuutta monipuolisesti. Toimijuuden modaliteetit helpottavat ja selkeyttävät myös toimijuuteen vaikuttavien tekijöiden luokittelua.

5.2 Aineiston keruu

Haastattelun tutkimusta varten kahdeksan lastensuojelun tehostetussa perhetyössä olutta vanhempaa. Seitsemän vanhempaa oli edelleen tehostetun perhetyön asiakkaana ja yhden vanhemman osalta palvelu oli päättynyt viikkoa ennen haastattelun pitämistä.

Haastattelukutsut lähetin kaikille kyseisen yksikön sillä hetkellä palvelussa olevien asiakasnuorten vanhemmille. Haastateltavista nuorin oli 46-vuotias ja vanhin 63-vuotias. Haastatelluista kahdeksasta vanhemmasta kuusi oli äitejä ja kaksi oli isiä. Seitsemän haastattelua toteutettiin tehostetun perhetyön toimitilojen läheisyydessä olevassa toimistorakennuksessa. Yksi haastattelu pidettiin haastateltavan kotona niin, ettei muita perheenjäseniä ollut paikalla. Haastattelut kestivät ajallisesti noin tunnin verran.

Jokainen tutkimukseen osallistuva vanhempi haastateltiin henkilökohtaisesti ja jokaiselta vanhemmalta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta (liite 2). Toimitettiin yksilöhaastattelut käyttämällä puolistrukturoitua haastattelulomaketta (liite 1). Puolistrukturoidun haastattelun kysymykset ovat kaikille samat. Tarkoitus on, että kysymyksillä olisi sama merkitys kaikille haastateltaville. Puolistrukturoidussa haastattelussa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava voi itse muotoilla vastauksensa omin sanoin. (Eskola – Suoranta 2000: 86.) Puolistrukturoitu haastattelumenetelmä helpottaa pysymään aiheessa, mutta se antaa haastatteluun ilmavuutta ja myös haastateltavalle mahdollisuuden kertoa tarinaansa omalla tavalla. Haastattelijan rooli on pysyä objektiivisena, eikä hän saa ilmaista omia mielipiteitään. On tärkeää, että haastattelijan ja haastateltavan välillä on luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri. (Kylmä – Juvakka 2007: 78–80.) Tämän asetelman luomiseen on tärkeää, että haastateltavalle kerrotaan tarkasti tutkimuksen tavoitteesta, tarkoituksesta ja haastateltavan oikeuksista.

Haastattelurungon kysymysten aiheet koskivat vanhemmuutta, lastensuojelua, tehostetun perhetyön asiakkuutta ja vanhempien roolia tehostetun perhetyön työskentelyssä. Nauhoitin haastattelut digisanelimella, jonka jälkeen siirsin ne tiedostoina tietokoneelle. Kirjoitin haastattelut puhtaaksi sanatarkasti säilyttääkseni todellisuuden mahdollisimman hyvin (Kylmä – Juvakka 2007: 110–111). Jo haastattelujen puhtaaksi kirjoittamisen aikana aineistosta nousi selkeästi tietyt toistuvat aiheet. Tämä auttoi luokitusten tekemistä ja helpotti kokonaisuuden hahmottamista.

5.3 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analysoinnilla on tarkoitus saada selkeyttä hajanaiseen aineistoon ja tiivistää sitä niin, ettei sen sisältämä informaatio katoa (Eskola – Suoranta 2000: 137). Analysoin aineistoni sisällönanalyysin mukaisesti. Sisällönanalyysi on työväline, jolla voidaan analysoida systemaattisesti kaikkea laadullista aineistoa (Kylmä – Juvakka 2007:

110–122). Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa aineiston avulla tiivistetysti tietoa tutkittavasta asiasta. Sisällönanalyysi jaotellaan usein induktiiviseen, eli aineistolähtöiseen, deduktiiviseen eli teorialähtöiseen sekä abduktiiviseen eli teoriasidonnaiseen malliin. Aineistolähtöisessä analyysissä, eli yksittäisestä yleiseen etenevässä mallissa, on tarkoitus luoda aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Teorialähtöisessä analyysissä edetään yleisestä yksittäiseen, jolloin analyysin pohjana on esimerkiksi joku teoria tai malli. Abduktiivisessa eli teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tehtyjä havaintoja ohjaa jokin ajatus tai johtolanka. Teorialähtöisen analyysin tarkoituksena on usein testata jotain teoriaa tai mallia uudessa kontekstissa. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 93–130.)

Omaa aineistoani analysoin aluksi teorialähtöisesti eli deduktiivista sisällönanalyysiä käyttäen. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysiä ohjaa jokin aikaisempi teoria. Tästä muodostetaan analyysirunko, joka ohjaa analysointia. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 93–130.) Sisällönanalyysiä tehdessäni olen hyödyntänyt Jyrki Jyrkämän toimijuuden modaliteetteja (Jyrkämä 2007; 2013.) Analysoin haastatteluita toimijuuden modaliteettien – osata, täytyä, haluta, tuntea, voida - mukaisesti. Jyrkämän teoreettista viitekehystä / käsitystä toimijuuden modaliteeteista ei ole tietojeni mukaan aiemmin hyödynnetty lastensuojelun tehostettua perhetyötä koskevassa tutkimuksessa.

Muodostin modaliteetteihin perustuvan strukturoidun analyysirungon, johon tarkoitukseni oli kerätä ainoastaan runkoon sopivia asioita (Tuomi – Sarajärvi 2002: 93–130). Aloin käymään puhtaaksi kirjoitettuja haastatteluita yksityiskohtaisesti läpi etsimällä niistä ilmaisuja, jotka kuvastivat vanhemmuuden toimijuutta. Tämän jälkeen merkitsin toimijuutta kuvaavat haastatteluotteet modaliteettien mukaisesti. Aineiston käsittelyä helpottaakseni erotin haastatteluksteistä eri modaliteetteja kuvaavat ilmaukset toisistaan eri väreillä. Luin aineistoa useampaan kertaan, jotta aineisto kokonaisuutena hahmottuisi mahdollisimman hyvin ja saisin kaikki tutkimuksen kannalta olennaiset ilmaukset poimitua.

Jyrkämä (2007) kertoo kyetä – modaliteetissa (modaliteetti 2) olevan kyse ”ruumiillisesta” toimintakyvystä, joka koskee fyysistä kykyä toimia. Hän mainitsee, että kyse voi olla myös psyykkisestä kyvystä ruumiillisen toimijuuden rinnalla. Olen tarkoituksella jättänyt kyetä – modaliteetin pois analyysistä, koska fyysinen toimintakyky ei juurikaan noussut aineistosta esille. Fyysiseen toimijuuteen liittyviä ilmauksia esiintyi ainoastaan viisi kap-

paletta ja ne olivat kaikki samasta haastattelusta. Fyysinen ei toimijuus ei siis saturoitunut aineistosta. Jyrkämä (2007; 2013) on käyttänyt toimijuuden modaliteetteja gerontologisessa tutkimuksessa, jossa fyysinen kykeneminen nousee selkeämmin yksilön toimijuutta selittäväksi tekijäksi. Psykkisten tekijöiden merkitys toimijuuteen nousee aineistosta esille muutaman kerran, mutta ne liittyvät vahvasti myös muihin modaliteetteihin. Olen siis analysoinut aineistoani viidellä modaliteetilla: Osata, täytyä, haluta, tuntea, voida.

Modaliteetteihin perustuvan analyysin jälkeen jatkoin analyysia aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä eli induktiivisessa sisällönanalyysissä haetaan vastauksia suhteessa tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimuskysymyksiin. Induktiivisessa aineistonanalyysissä on tarkoitus, että tutkittava ilmiö on lähtöisin aineistosta. (Kylmä – Juvakka 2007: 112–113.) Jatkoin analyysia niin, että luokittelin aineistosta saadut ilmaukset toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti vanhemmuuden toimijuutta edistäviin ja rajoittaviin tekijöihin. Vanhemmuuden toimijuutta edistävästä ja rajoittavista tekijöistä muodostin kaksi pääluokkaa, joiden yhdistävä luokka on vanhempien toimijuus tehostetussa perhetyössä.

Sisällönanalyysia tehdessäni kulki vanhemmuuden konteksti mukana koko ajan. Haastatteluihin osallistuneet vanhemmat olivat olleet mukana lastensuojelun tehostetun perhetyön palvelussa, joten myös lasten asiat olivat haastatteluissa vahvasti läsnä. Haastatteluaineistossa oli paljon lapsiin liittyviä ilmaisuja ja välillä hankaluutena oli erotella, onko jokin aineistosta nouseva lapseen liittyvä asia yhteydessä vanhemmuuden toimijuuteen. Tässä hyvänä apuna oli toimijuuden modaliteetit, jotka toivat selkeyttä sisällönanalyysiin ja helpottivat erottamaan tutkimuksen kannalta olennaisia asioita.

Poimittuani tekstistä vanhempien toimijuuteen liittyvät asiat, yhdistin ne eri modaliteettien mukaisesti ja pelkistin ilmaisut. Pelkistämisen tarkoituksena on tiivistää merkitykselliset asiat niin, että alkuperäinen merkitys kuitenkin säilyy. Liitin pelkistettyihin ilmaisiin haastatteluista kuvaavat numerot, jotta jatkossa olisi helpompaa tietää mistä haastattelusta ilmaisut ovat peräisin. (Kylmä – Juvakka 2007.)

Taulukko 1. Esimerkkejä aineiston pelkistämisestä. Alkuperäinen ilmaisu ja pelkistys. Modaliteetti 1. Osata (tiedot ja taidot)

ALKUPERÄINEN ILMAISU	PELKISTYS
<i>"Ja sitten se varmaan on se äärimmäinen itsepäisyys tietyissä asioissa. Ne on varmaan ne mun vahvuudet, ja sitten se huumori."</i> (2.haastattelu)	Omien vanhemmuuden ominaisuuksien tunnistaminen
<i>"Se, että sä oot opastanut niitä elämään pienestä pitäen. Sä puhut asioista oikeilla nimillä."</i> (3.haastattelu)	Lasten opastaminen ja kasvattaminen
<i>"Mä tunsin et mä en pärjää enää lapsen kanssa ja mä pyysin apua."</i> (4.haastattelu)	Oman pärjäämättömyyden tunnistaminen ja avun pyytäminen

Tämän jälkeen analysoin pelkistettyjä ilmaisuja ja ryhmittelin ne eri alaluokkiin. Yhdistin ne pelkistetyt ilmaisut, jotka näyttivät sopivan yhteen ja muodostin alaluokalle nimen, joka kuvasti sen sisältöä. Esimerkiksi Osata-modaliteetin (tiedot, taidot) ympärille muodostin kuusi eri luokkaa.

Taulukko 2. Esimerkki pelkistettyjen ilmaisujen ryhmittelystä alaluokaksi.

PELKISTETTY ILMAISU	RYHMITTELU LUOKAKSI (ALALUOKKA)
Lapsen ohjaaminen (1. haastattelu)	Oma osaaminen vanhemmuudessa
Näkemyks omasta vanhemmuudesta (7. haastattelu)	
Positiivisuuden hyvä vaikutus vanhemmuudessa (2. haastattelu)	
Lasten konkreettinen ohjaaminen (5. haastattelu)	
Äidin itse tekemä tulkinta lapsen huonosta olost (3. haastattelu)	
Siivoaminen ja turhien tavaroiden hävittäminen (3. haastattelu)	
Omien vanhemmuuden ominaisuuksien tunnistaminen (2. haastattelu)	
Oman toiminnan miettiminen suhteessa lapsen tilanteeseen (6. haastattelu)	
Pohdintaa lapsen tukemisesta (8. haastattelu)	
Lasten opastaminen ja kasvattaminen (4. haastattelu)	
Luottaminen omiin kykyihin ja tilanteiden selviämiseen (1. haastattelu)	

Poimin tekstistä modaliteettien mukaisia asioita niin, että niiden oli mahdollista olla vanhemmuutta sekä rajoittavia että edistäviä asioita. Esimerkiksi vanhempien osaamisen (modaliteetti 1) ilmaisut saattoivat liittyä joko vanhemman taitojen positiiviseen vaikutukseen tai taidon puutteen negatiiviseen vaikutukseen. Luokittelun jälkeen kvantifioin aineistoa yksi modaliteetti kerrallaan. Kvantifioinnin tarkoitus on laskea, kuinka monta kertaa jokin tietty asia esiintyy aineistossa. Kvantifiointi helpottaa hahmottamaan aineistoa ja tietoa siitä, mitkä ilmiöt nousevat aineistosta kaikkein vahvimmin esille. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 93–130.)

Taulukko 3. Esimerkki kvantifioinnista (modaliteetti 1)

ALALUOKKA	LUKUMÄÄRÄ
Osaamattomuus ja tietämättömyys vanhemmuudessa	15
Oma osaaminen vanhemmuudessa	11
Käsitys vanhemmuuden osa-alueista	9
Tehostetun perhetyön ohjaajat tukena vanhemmuudessa	8
Tehostetun perhetyön käytännön apu	3
Muiden palveluiden tuki	2
Yhteensä	48

Ilmaisujen luokittelujen ja niiden kvantifioinnin jälkeen yhdistin kaikki modaliteetit samaan tiedostoon, jolloin pääsin tarkastelemaan niiden samankaltaisuuksia ja eroja. Tämän jälkeen siirryin modaliteetteihin perustuvasta aineiston luokittelusta eri yläluokkiin perustuvaan luokitteluun. Tässä kohtaa aloin analysoida haastatteluja aineistolähtöisen analyysiin mukaisesti. Tämän luokittelun tarkoituksena oli yhdistää kaikkien modaliteettien alaluokista yhteisiä yläluokkia, jotka lopulta jaottelin kahteen pääluokkaan ja lopulta yhdistävään luokkaan. Tämän tarkoituksena oli etsiä yhdistäviä asioita vanhemmuuden toimijuuteen

Taulukko 4. Esimerkki yläluokkien syntymisestä

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Oma osaaminen vanhemmuudessa 11	Vanhempien taidot ja osallisuus 55
Lastensuojelu mahdollisuutena 10	
Käsitys vanhemmuuden osa-alueista 9	
Hyvä kokemus vanhemmuudessa 8	
Vanhemmat mukana työskentelyssä 7	
Oman vanhemmuuden pohtiminen 6	
Vaihtoehdot palveluissa 4	

Luokittelusta nousi selkeästi joko vanhemmuutta rajoittavia asioita tai vanhemmuutta tukevia asioita. Toinen tutkimuskysymykseni on, mitkä tekijät edistävät tai rajoittavat vanhempien toimijuutta? Jaottelin siis vielä lopuksi yläluokat kahteen pääluokkaan; vanhemmuutta edistävien tekijöiden pääluokkaan ja vanhemmuutta rajoittavien tekijöiden pääluokkaan.

Taulukko 5. Esimerkki pääluokan muodostumisesta.

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena 57	Vanhemmuutta edistävät tekijät 146
Vanhemmuus, taidot ja osallisuus 55	
Motivaatio 34	

6 Tulokset

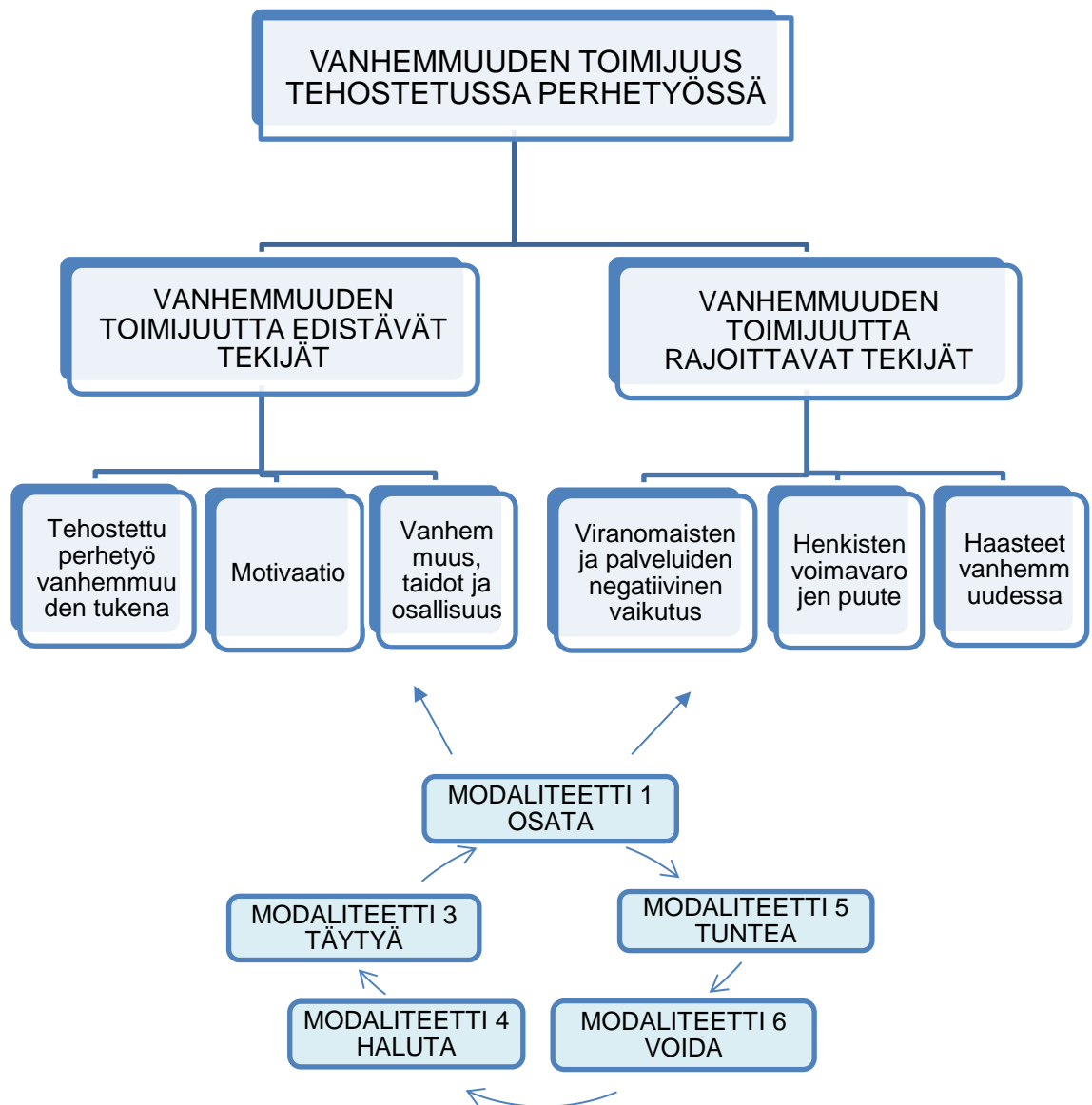
Tuloksia tarkastellaan osiossa 6.1 modaliteettien mukaisesti. Modaliteettien mukaisessa analyysissä on käytetty apuna Jyrkämän (2007; 2013) toimijuuden modaliteetteja osata – täytyä – haluta – tuntea – voida. Aineistosta poimitut ilmaisut on jaettu eri modaliteettien mukaisesti. Sen jälkeen on muodostettu samankaltaisista ilmaisuista alaluokkia. Ilmaisut on kvantifioitu eli laskettu eri alaluokkien mukaisesti. Kvantifioinnista saadut lukumäärät on laitettu taulukoihin kuvaamaan sitä, kuinka paljon eri alaluokkien mukaisia ilmaisuja aineistossa esiintyy.

Tämän jälkeen jatkoin analyysia aineistolähtöisesti, jonka tuloksia esitellään osioissa 6.2 ja 6.3. Luokittelin aineistoa uudelleen ja yhdistin modaliteettien mukaisesti muodostetut alaluokat yläluokiksi. Yläluokkia muodostui yhteensä kuusi. (taulukko 6)

Taulukko 6. Kuusi yläluokkaa.

YLÄLUOKAT
Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena
Motivaatio
Vanhemmuus, taidot ja osallisuus
Viranomaisten ja palveluiden negatiivinen vaikutus
Henkisten voimavarojen puute
Haasteet vanhemmuudessa

Nämä yläluokat luokittelin vielä tutkimuskysymykseni mukaisesti kahdeksi pääluokaksi; Vanhemmuuden toimijuutta edistävät tekijät ja vanhemmuuden toimijuutta rajoittavat tekijät. Osiossa 6.2 esitellään tuloksia vanhemmuuden toimijuutta edistävien tekijöiden mukaisesti, ja osiossa 6.3 käydään läpi ilmaisuja, jotka liittyvät vanhemmuuden toimijuutta rajoittaviin tekijöihin. Toinen tutkimuskysymykseni on: Millaiseksi vanhempien toimijuus muotoutuu lastensuojelun avohuollon tehostetussa perhetyössä? Tämän tutkimuskysymyksen pohjalta muodostui yhdistävä luokka kahdelle pääluokalle; Vanhemmuuden toimijuus tehostetussa perhetyössä. (kuvio 2.)

Kuvio 2. Toimijuuden modaliteetit, kuusi yläluokkaa ja niiden yhdistäminen kahdeksi pääluokaksi ja kahden pääluokan yhdistäminen yhdistäväksi luokaksi.

6.1 Vanhempien toimijuus modaliteettien mukaisesti

6.1.1 Vanhemmuuden osaaminen (tiedot ja taidot)

Vanhempien osaamiseen eli tietoihin ja taitoihin liittyviä ilmaisuja oli aineistossa yhteensä 48 kappaletta. Ilmaisut on luokiteltu kuuteen eri alaluokkaan (taulukko 7). Merkittävin on alaluokka, jossa on ilmaisuja, jotka kuvaavat vanhemmuuden osaamattomuutta ja tietämättömyyttä.

Taulukko 7. Modaliteetti 1 alaluokat ja niiden esiintymismäärä.

MODALITEETTI 1 OSATA, (TIEDOT, TAI DOT)	
ALALUOKAT	LUKUMÄÄRÄ
1. Osaamattomuus ja tietämättömyys vanhemmuudessa	15
2. Oma osaaminen vanhemmuudessa	11
3. Käsitys vanhemmuuden osa-alueista	9
4. Tehostetun perhetyön ohjaajat tukena vanhemmuudessa	8
5. Tehostetun perhetyön käytännön apu	3
6. Muiden palveluiden tuki	2

Vanhemmat pohtivat paljon omaan vanhemmuuteen liittyvää tietämättömyyttä ja osaamattomuutta. Haastatteluissa vanhemmat toivat esille omaa ymmärtämättömyyttä lapsen käyttäytymistä kohtaan. Jotkut vanhemmat kertoivat tunteneensa osaamattomuutta tilanteissa, joissa heidän olisi itsensä mielestä pitänyt aiemmin tunnistaa lapsen hätä ja hakea apua. Vanhemmat pohtivat haastatteluissa paljon omaa rooliaan ja osaamattomuuttaan suhteessa lapseen ja tilanteeseen, jossa on jouduttu turvautumaan lastensuojelun apuun. Osaamattomuudesta tai tietämättömyydestä nouseva syyllisyys on asia, jota vanhemmat kertovat joutuvansa paljon pohtimaan.

”Ja muutenkin se on vaikeaa myöntää, ettei sä osaa tätä asiaa. Sitähän ajattelee, että mä olen nyt tehnyt kaiken väärin ja hassusti. Sitten kun se ongelmavyöhyhti lähtee menemään, niin eihän siinä tule edes mieleen mistä kaikesta voi olla kysymys. Sitä vaan ajattelee, että mähän oon ihan surkee.” (haastattelu 6)

Vanhempien käsitys vanhemmuuden osa-alueista tulee haastatteluissa selkeästi näkyviin. Läsnäolo, tukeminen, kuunteleminen ja turvan tarjoaminen ovat aineistossa esiintyviä hyvän vanhemmuuden piirteitä. Haastatteluissa tuli ilmi, että nämä ovat myös niitä asioita, joita vanhempien on välillä vaikea toteuttaa. Erityisesti läsnäolon tarjoaminen lapsille on hektisessä ja väsyttävässä arjessa asia, jota on vanhempien mielestä välillä vaikeaa tarjota. Vanhempien oma osaaminen tulee esille aiheissa, joissa käsitellään lapsen ohjaamista sekä käytännön taitojen opettamista.

Vanhemmat kertovat haastatteluissa kokevansa lasten kasvattamisen ja vanhemmuuden aika haastavaksi. Se, että siihen on jouduttu pyytämään ulkopuolista apua, nähdään ristiriitaisena asiana. Vanhemmat ovat pääosin tyytyväisiä siihen, että he ovat hakeneet

ja saaneet apua. Se kuitenkin myös mietityttää, ettei oma vanhemmuus syystä tai toisesta ole riittänyt ratkaisemaan tilannetta.

”Mutta kyllä sitä silti ajattelee, että olisko sitä voinut toimia niin, ettei tällaista olisi tarvinnut. Mutta näin jälkikäteen ajatellen, sitä on ihan äärettömän kiitollinen, että tällainen on olemassa.” (haastattelu 7)

Vanhemmat kokivat, että keskustelut tehostetun perhetyön ohjaajien kanssa ovat tuoneet ymmärrystä asioihin ja keskusteluiden avulla oma huoli on saattanut vähentyä. Eri-tyisen arvokkaiksi vanhemmat kokivat keskusteluista saadut ohjeet ja neuvot siihen, kuinka lasten kanssa kannattaa joissain tilanteissa toimia. Myös tehostetusta perhetyöstä saatu käytännön apu, kuten esimerkiksi lasten koulukyydytykset, koettiin tärkeäksi.

6.1.2 Täytyminen vanhemmuudessa (pakot, rajoitteet, esteet, välttämättömydet)

Vanhempien täytymiseen eli pakkoihin, rajoitteisiin, esteisiin ja välttämättömyyksiin liittyviä ilmauksia oli aineistossa yhteensä 45 kappaletta. Täytyä - modaliteetin kannalta merkittävimpiä olivat alaluokat, joissa oli ilmaisia huonosta kokemuksesta palveluissa (12 kpl) ja omasta jaksamattomuudesta (12 kpl).

Taulukko 8. Modaliteetti 3 alaluokat ja niiden esiintymismäärä.

MODALITEETTI 3 TÄYTYÄ (PAKOT, RAJOITTEET, ESTEET, VÄLTÄMÄTTÖMYYDET)	
ALALUOKAT	LUKUMÄÄRÄ
1. Huono kokemus palveluista	12
2. Oma jaksamattomuus	12
3. Ulkoiset esteet vanhemmuuden toteutumiselle	9
4. Vaikeudet vanhemmuudessa	6
5. Henkilökemiat sitoutumisen esteenä	3
6. Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena	3

Monella vanhemmalla oli joku huono kokemus joko lastensuojelusta tai jostain muusta palvelusta. Huonot kokemukset lastensuojelusta ovat liittyneet joko henkilökemioihin tai tapaan, miten joku asia oli hoidettu. Joillekin vanhemmille tapaamiset itselle sopimatto-

man työntekijän kanssa saattoivat aiheuttaa jopa ahdistuksen tunteita. Myös lastensuojelun puolelta esiintyvä liiallinen kontrollointi nousi haastatteluista esille. Joillakin vanhemmilla oli ollut huonoja kokemuksia myös terveydenhuollon, erityisesti psykiatrisista palveluista. Psykiatristen palveluiden huonot kokemukset johtuivat yleensä siitä, että ne eivät olleet kyenneet vastaamaan lapsen tai perheen tarpeeseen. Syy tähän oli usein palveluiden jäykkyys kuten se, ettei palveluista esimerkiksi ”jalkauduta” kotiin. Vanhemmat kokivat, että huonot kokemukset viranomaisten kanssa toimimisesta lisäävät epäluuloisuutta eri palveluita kohtaan ja vähentävät luottamusta viranomaisiin.

”Lapsillekin tullut semmoinen, ettei mihinkään voi luottaa. Ettei voi luottaa mihin viranomaistoimintaan. Ei oo minkäänlaista luottoa, kun tommoinen ylilyönti.”
(haastattelu 3)

Vanhempien oma jaksamattomuus oli usein aiheuttanut rajoitteita ja esteitä omalle toimijuudelle. Jaksamattomuus on saattanut olla psyykkisestä jaksamattomuudesta johtuvaa, tai esimerkiksi arjen hektisyys ja kiire ovat rajoittaneet vanhemmuutta. Haastatteluissa tuli ilmi, että usein vanhemmat kokivat, että tilanne nuoren kanssa oli ollut niin raskas, että se oli johtanut väsymiseen ja jaksamattomuuteen. Monta kertaa vanhemman väsyminen tilanteeseen oli lopulta johtanut avun hakemiseen ja lastensuojelun mukaan tuloon.

”... että mä tajusin, että me ollaan kaikki ihan loppu. Että kukaan ei oikein enää jaksa, eikä tiedä miten siihen pitäisi tarttua ja nyt tarvitaan jotain ihan konkreettista apua.” (haastattelu 6)

Vanhemmat kertoivat, että lasten haasteiden vuoksi vanhempien on täytynyt olla välillä töistä pois tai ne ovat voineet rajoittaa jotenkin muuten työelämää. Toisaalta välillä oli pakko käydä töissä, vaikka lapsi olisi tarvinnut paljon tukea. Lapsen ja perheen haasteiden yhdistäminen erityisesti työelämään tuntui olevan asia, joka on aiheuttanut vanhemmissa paljon stressiä ja väsymistä

”Mä en ollut enää missään maisemissa. Mä olin töissä, kun poikia piti kouluun laittaa. Niitä poissaoloja koulusta tulee helposti, väkisinkin tulee siinä tilanteessa.”
(haastattelu 5)

Haastattelujen mukaan ulkoiset esteet tai välttämättömyydet saattavat rajoittaa omaa vanhemmuutta. Töissä käyminen ja sitä myötä taloudellisten realiteettien välttämättömyys olivat vanhempien mielestä rajoite etenkin tilanteessa, joissa nuori olisi tarvinnut

paljon vanhempien tukea. Vanhemmat kokivat myös, että heidän täytyi jossain tilanteissa hakea apua, koska omat vanhemmuuden taidot eivät siinä tilanteessa enää riittäneet. Kolme vanhempaa koki, että lastensuojelun mukaan tuleminen ei ollut heidän oma valintansa ja he olisivat pärjänneet todennäköisesti hyvin ilman lastensuojelun tukeakin. Kaikki kuitenkin kokivat, että tehostetusta perhetyöstä oli ollut joko koko perheelle tai ainakin lapselle hyötyä.

Ilmaisut, jotka koskivat tehostettua perhetyötä vanhemmuuden tukena, esiintyi tässä modaliteetissa muutaman kerran, mutta ei kovinkaan merkittävästi. Henkilökemioiden merkitys palveluun sitoutumisessa mainittiin muutaman kerran. Vanhemmat näkivät, että työntekijän suhtautuminen vanhempaan saattaa estää palveluun sitoutumista.

”Me käytiin muutamia kertoja tossa terveysasemalla. Pelaamisesta juteltiin ja tälle näin. Se oli sellaista lässyn lässyä. Se on varmaan kiinni niistä ihmisistä, ketä siellä on.” (7. haastattelu)

6.1.3 Haluaminen vanhemmuudessa (tavoitteet, päämäärät, motivaatiot)

Vanhempien haluamiseen eli tavoitteisiin, päämääriin ja motivaatioihin liittyviä ilmaisia oli aineistossa yhteensä 38 kappaletta. Merkittävimpana aineistossa esiintyivät ilmaisut, jotka liittyivät vanhemman omaan motivaatioon (15 kpl).

Taulukko 9. Modaliteetti 4 alaluokat ja niiden esiintymismäärät

MODALITEETTI 4 HALUTA (TAVOITTEET, PÄÄMÄÄRÄT, MOTIVAATIOT)	
ALALUOKAT	LUKUMÄÄRÄ
1. Vanhemman oma motivaatio	15
2. Vanhemmat mukana työskentelyssä	7
3. Selkeät tavoitteet työskentelylle	5
4. Keskustelut ohjaajien kanssa vanhemmuuden tukena	4
5. Tehostetun perhetyön käytännön tuki	4
6. Henkilökemioiden vaikutus motivaatioon	3

Vanhemman oman motivaation vaikutus perheen tilanteen paranemiseen tulee aineistosta ilmi. Useimmat vanhemmista haluavat parannusta lapsen tai perheen tilanteeseen, ja he ovat olleet motivoituneita olemaan mukana tehostetussa perhetyössä. Vanhemmat

tuovat haastatteluissa esille sen, että ovat olleet itse motivoituneita hakemaan apua, kunhan tilanteeseen vain saadaan helpotusta. Usein vanhemmat ovat itse yrittäneet ensin ratkaista lapsen tilannetta ja raskas vaihe on saattanut kestää perheessä pitkään. Lopulta vanhemman oma väsyminen tai neuvottomuus on ajanut tilanteen siihen pisteeseen, että apua on haettu.

”Kyllähän tietysti sitä vähän säikähti. Sitten siinä tuli se, että kaikki apu mikä vaan on saatavilla, ettei vaan menis pahemmaksi.” (haastattelu 7)

Vanhempien toimijuuteen on positiivisesti vaikuttanut se, että he ovat itse aktiivisesti mukana tehostetun perhetyön työskentelyssä. Vanhemmat ovat kokeneet tulleen hyvin kuulluiksi ohjaajien toimesta silloin, kun tavoitteita on laadittu ja työskentelyä suunniteltu. Vanhempien mielestä on tärkeää, että ohjaajat ovat varanneet vanhemmille myös yksilötapaamisia. Myös tietoisuus siitä, että ohjaajat ovat olleet tavoitettavissa, kun he ovat tarvinneet tukea, on ollut vanhemmille tärkeää.

”Se et tietää et he on olemassa, niin sitten voi aina ottaa yhteyttä, jos siltä tuntuu.” (haastattelu 2)

Haastatteluissa selviää, että vanhemmille on tärkeää olla mukana lastensa elämässä. Vanhempien tavoitteena on ollut tukea lapsia niin, että lapsilla olisi mahdollisuus hyvään elämään. Lasten ja perheen hyvinvointi on ollut usein vanhempien päämäärä, kun he ovat lähteneet hakemaan ulkopuolista apua. Perheen tai lapsen tilanne on yleensä ollut sellainen, etteivät vanhemmat ole tilanteen ratkaisemiseksi nähneet muuta mahdollisuutta kuin avun hakemisen.

Vanhemmat ovat välillä myös itse laatineet omia tavoitteita tilanteen helpottamiseksi. Tavoitteet ovat koskeneet pääasiassa nuorta, mutta myös omaa hyvinvointia helpottamaan on asetettu tavoitteita. Usein vanhempien omat tavoitteet ovat muodostuneet keskusteluissa tehostetun perhetyön ohjaajien kanssa. Vanhemmat ovat kokeneet nämä yksilökeskustelut tarpeellisina koko tilanteen helpottamiseksi.

”Joo, no kyl tavoitteena on ollut, että kotiolot, tää kommunikaatio ja ilmapiiri paranis. Ja että koulunkäynti paranis, eikä olisi mitään laittomia juttuja. Niin sillä tavalla ainakin itse ne asetin.” (haastattelu 1)

Jotkut vanhemmat ovat kokeneet merkitykselliseksi sen, että perheet ovat saaneet tehostetusta perhetyöstä apua käytännön asioihin. Myös henkilökemioiden vaikutus omaan motivaatioon olla mukana työskentelyssä mainittiin muutaman kerran, mutta se ei esiintynyt aineistossa merkittäväällä tavalla.

6.1.4 Tunteminen vanhemmuudessa (tunteet, arvot, arvostukset)

Vanhempien tuntemiseen eli tunteisiin, arvoihin ja arvostuksiin liittyviä ilmauksia oli aineistossa yhteensä 64 kappaletta. Tuntea – modaliteettiin liittyviä ilmaisuja oli kaikista modaliteeteista eniten. Ilmaisut, jotka liittyivät viranomaisten tai järjestelmän negatiiviseen vaikutukseen vanhemmuudesta (21 kpl) nousivat tuntea - modaliteetissa merkittävimällä tavalla esille.

Taulukko 10. Modaliteetti 5 alaluokat ja niiden esiintymismäärät.

MODALITEETTI 5 TUNTEA (TUNTEET, ARVOT, ARVOSTUKSET)	
ALALUOKAT	LUKUMÄÄRÄ
1. Viranomaisten tai järjestelmän negatiivinen vaikutus vanhemmuuteen	21
2. Tehostetun perhetyön tuki	10
3. Oman vanhemmuuden osaamisen epäileminen	9
4. Ammattilaiset vanhemmuuden arvostusta lisäämässä	9
5. Hyvä kokemus vanhemmuudessa	8
6. Syyllisyys ja arvottomuuden tunne	7

Huono kokemus jostain palvelusta tai henkilöstä on vähentänyt vanhempien arvostuksen tunnetta ja luottamusta viranomaisiin. Yhtä vanhempaa lukuun ottamatta kaikilla oli joku huono kokemus viranomaisista. Osalla syy johtui yksittäisestä henkilöstä, jonka kanssa henkilökemiat eivät olleet kohdanneet, tai sitten viranomainen oli kohdellut vanhempaa jollain tavalla epäarvostavasti.

”Hän oli hirveen negatiivinen. Ja sit hän ei millään ymmärtänyt niitä mun ajatuksia, et ku tää oli ihan uus juttu mullekin. Nii, hän ei millään suostunut niitä ymmärtämään, vaan hän oli hyvin syyttävä ja moralisoi kaikenlaisia asioita.” (haastattelu 2)

Osalla vanhemmista oli huono kokemus sekä järjestelmästä että viranomaisista. Heillä oli kokemusta viranomaisten toteuttamasta yllättävästä interventtiosta, eikä vanhempien

mielipidettä oltu otettu asiassa huomioon. Erityisen loukkaavana nämä vanhemmat pitivät viranomaisten tapaa toteuttaa nämä väliintulot. Tällaisella viranomaisten epäammattimaisella toiminnalla nähtiin olevan jopa traumatisoiva vaikutus. Myös järjestelmän sekkavuus ja eri palveluiden välinen ”pompottelu” nähtiin vanhemmuutta estävinä tekijöinä.

”Se oli räikeä ylilyönti. Mä koen sen niin loukkaavana. Mä en ole vielääkään siitä toipunut. Lapsille on jäänyt syvät traumat siitä kokemuksesta.” (haastattelu 5)

Tehostetun perhetyön rooli nähdään todella tärkeänä vanhemmuuden tukena ja lisäämässä arvostusta vanhempana. Vanhemmat ovat kokeneet, että tehostetun perhetyön ohjaajille on helppo puhua kaikista asioista ja vanhemmat hyväksyvät sellaisina kuin he ovat. Myös turvallisuuden tunne lisääntyy, kun heillä on kontakti johon voi ottaa tarvittaessa yhteyttä. Vanhemmat näkevät tärkeänä sen, että työntekijänä on ammattilainen, jolla on kokemusta vastaavanlaisista tilanteista. Tehostetun perhetyön nähdään tuovan lisäarvoa elämään, vaikka tapaamisia olisikin paljon ja niitä olisi välillä vaikeaa järjestää.

”Mä oon todennut, että nää meidän perhetyöntekijät on aivan mahtavia, niin mulla ei ole sellaista tunnetta, että tää on joku taakka tai vastaavaa.” (haastattelu 3)

Vanhemmilla on ollut lähes poikkeuksetta positiivisia kokemuksia tehostetusta perhetyöstä ja sen ohjaajista. Erityisen tärkeänä vanhemmat näkivät sen, että tapaamisia on järjestetty myös vanhemmille, ja ohjaajilla on ollut vanhempien kanssa aikaa käsitellä sekä lapsen että myös vanhemman omia asioita. Monet vanhemmista ovat kokeneet tehostetun perhetyön jopa korjaavana kokemuksena työskentelystä viranomaisten kanssa.

Puutteet omassa toiminnassa tai vanhemmuudessa nähtiin vähentävän itsearvostusta. Lastensuojelun mukaan tuleminen on voinut saada vanhemmat epäilemään omaa vanhemmuuttaan. Osalla vanhemmista ei ole ollut aikaisempaa kokemusta lastensuojelusta ja avun pyytäminen on lisännyt heidän syyllisyyttään itseä kohtaan. Myös se, ettei ole huomannut ajoissa lapsen ongelmia tai osannut puuttua niihin, on aiheuttanut syyllisyyttä. Haastatteluista nousivat esiin vanhempien voimattomuus ja neuvottomuus lapsen ongelmia kohtaan ja siihen liittyvät tunteet. Avun pyytäminen nähtiin hyvänä asiana, mutta se on aiheuttanut myös ristiriitaisia ajatuksia, koska vanhemmat saattavat kokea, että he eivät ole silloin itse pärjänneet ongelmien kanssa.

”Varmaan se, että tässä on niin iso tunne mukana, kun katsoo kun lapsi ei pärjää. Tietysti itsekkäitäkin ajatuksia, että on epäonnistunut vanhempana. Se on vaikeaa katsoa, kun lapsi taistelee. Haluaisi antaa apua, mutta sitä ei oteta vastaan mitään sanoo.” (haastattelu 8)

Useimmilla vanhemmista on ollut hyvä kokemus lastensuojelusta. Lastensuojelun nähtiin olevan apuna perheen ja lapsen tilanteessa. Jotkut vanhemmista mainitsivat, että heidän käsityksensä lastensuojelusta on muuttunut nyt, kun heillä on itsellä kokemusta siitä. Vanhempien huonot kokemukset lastensuojelusta liittyivät esimerkiksi huonosti hoidettuun huostaanottoon prosessiin ja henkilökemioihin.

Vanhemmat tuntevat syyllisyyttä siitä, että lastensuojelu on jouduttu pyytämään apuun. Vanhemmat kertovat syyttävänsä itseään, että he eivät ole kyenneet tukemaan ja auttamaan lapsiaan niin, ettei lastensuojelua olisi tarvittu. Toisaalta haastatteluista nousee esille myös positiivinen puoli siitä, että vanhemmat ovat päässeet tarkastelemaan omaa vanhemmuuttaan lastensuojelussa ja etenkin tehostetussa perhetyössä. Usein suhteet lapsen kanssa ovat säilyneet hyvinä lastensuojelusta huolimatta, tai ne ovat jopa parantuneet. Vanhemmat näkevät tästä syystä oman roolinsa tärkeänä, kun he ovat lähteneet hakemaan apua.

”Aika usein hän soittaa minulle, jos on jotain ongelmia tai muuten. Hän soittaa niinku aina. Se on kyllä hyvä tunne. Nyt hän kaipaa äitiä. Se on kiva, hyvä tunne. Että hän kuitenkin kaipaa mua.” (haastattelu 4)

6.1.5 Mahdollisuudet ja vaihtoehdot eli voiminen vanhemmuudessa

Vanhempien voimisiin eli mahdollisuuksiin ja vaihtoehtoihin liittyviä ilmauksia oli aineistossa yhteensä 45 kappaletta. Ilmaisut, jotka liittyvät tehostettuun perhetyöhön mahdollisuutena (25 kpl) esiintyivät Voida – modaliteetissa merkittävimmällä tavalla.

Taulukko 11. Modaliteetti 6 alaluokat ja niiden esiintymismäärät.

MODALITEETTI 6 VOIDA (MAHDOLLISUUDET, VAIHTOEHDOT)	
ALALUOKAT	LUKUMÄÄRÄ
1. Tehostetun perhetyö mahdollisuutena	25
2. Lastensuojelu mahdollisuutena	10
3. Oman vanhemmuuden pohtiminen	6
4. Vaihtoehdot palveluissa	4

Vanhemmat kertoivat, että tehostettu perhetyö on ollut vanhemmille ja koko perheelle mahdollisuus. Tehostetun perhetyön kokeminen mahdollisuutena mainittiin aineistossa useaan kertaan. Tehostetun perhetyön monipuolisuus ja asiakaslähtöisyys ovat helpottaneet perheiden arkea. Se, että tehostetun perhetyön ohjaajilla on ollut mahdollista tulla kotiin tapaamaan lasta tai muita perheenjäseniä, nähtiin erityisen arvokkaana asiana. Myös auttaminen käytännön asioissa, kuten lapsen kuljettaminen kouluun, nähtiin tärkeänä. Vanhemmat kokevat, että heillä on ollut mahdollista vaikuttaa työskentelyn painopisteisiin ja heidän oma jaksamisensa on otettu huomioon.

Vanhemmat ovat kokeneet tehostetun perhetyön auttaneen heitä vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa. Kasvatukseen liittyvien huolien jakaminen ammattilaisille on tuonut varmuutta omaan vanhemmuuteen. Se, että on ollut mahdollisuus tukeutua ohjaajiin, nähdään todella tärkeänä asiana siihen, että perheen tilanne on parantunut. Hyvät henkilökemiat ohjaajien kanssa ja ohjaajien arvostava suhtautuminen vanhempiin ovat tekijöitä, jotka ovat mahdollistaneet hyvän yhteistyön.

"Kyl varmaan se, että mikä mun mielestä on parasta, että on voinut jakaa jonkun kanssa näitä asioita. Jolla ei ole sitä tunnepitoista suhdetta. Sä voit asiallisesti keskustella tai itkeä tai mitä vaan, niin jotkut ihmiset pysyy viilipyttyinä ja sanovat, että kyllä tää tästä hoituu." (haastattelu 2)

Vanhempien mielestä oma vanhemmuus on alkanut sujumaan paremmin, kun he ovat saaneet kannustusta ja apua vaikeina hetkinä. Vanhemmat ovat kokeneet hyvänä mahdollisuutena sen, että tehostetussa perhetyössä vanhemmilla on mahdollista saada ohjaajien kanssa myös yksilötapaamisia.

Haastatteluissa tuli ilmi, että tilanteet perheissä olivat olleet usein niin kärjistyneitä, että lastensuojelun tuki nähtiin mahdollisuutena saada apua ja parantaa perheen tilannetta. Lastensuojelu nähdään mahdollisuutena saada nopeasti apua lapsen tilanteeseen. Vanhemmilla saattoi olla etukäteen huono käsitys lastensuojelusta, mutta hyvä kokemus tehostetusta perhetyöstä on muuttanut käsityksen lastensuojelusta positiivisemmaksi ja vanhemmat ovat kokeneet lastensuojelusta saatavan avun hyväksi vaihtoehdoksi.

"Joo, mutta on muuttanut käsitystä tosi paljon. Ihan mahtava palvelu, täytyy sanoa." (haastattelu 8)

Jotkut vanhemmista pohtivat omaa vanhemmuuttaan ja miettivät olisiko vaihtoehtona voinut olla se, ettei lastensuojelun palveluita olisi tarvittu ollenkaan ja kuinka olisi ollut mahdollista puuttua lasten vaikeuksiin. Haastatteluissa mainittiin muutaman kerran vaihtoehtoisista palveluista tai ehdotuksia, kuinka heidän tilannettaan olisi voitu paremmin auttaa.

6.2 Vanhemmuuden toimijuutta edistävät tekijät

Taulukko 12. Yläluokat ja niiden muodostaminen pääluokaksi.

YLÄLUOKAT	PÄÄLUOKKA
Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena 57	Vanhempien toimijuutta edistävät tekijät 146
Vanhemmuus, taidot ja osallisuus 55	
Motivaatio 34	

Aineiston analyysia jatkettiin aineistolähtöisesti niin, että samankaltaisista alaluokista muodostettiin yläluokkia. Alaluokista muodostui yhteensä kuusi yläluokkaa, jotka kuvaavat eri tavoin vanhemmuuden toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä. Toinen tutkimuskysymyksistäni on: Mitkä tekijät edistävät tai rajoittavat vanhemmuuden toimijuutta? Yläluokat eriteltiin vielä vanhempien toimijuutta edistäviin ja rajoittaviin tekijöihin, joista muodostettiin kaksi pääluokkaa. Tässä tulososiossa käsitellään vanhemmuuden toimijuutta edistäviä tekijöitä, joista on muodostettu seuraavat yläluokat: Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena, motivaatio sekä vanhemmuus, taidot ja osallisuus (taulukko 12). Selkeyttämisen vuoksi taulukoihin on laitettu kvantifioinnissa saadut lukumäärät. Yhteensä vanhemmuuden toimijuutta edistäviä tekijöitä kuvaavia ilmaisuja on 146 kappaletta.

6.2.1 Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena

Taulukko 13. Alaluokat ja niiden muodostaminen yläluokaksi

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA
Tehostettu perhetyö mahdollisuutena 25	Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena 57
Tehostetun perhetyön tuki 10	
Tehostetun perhetyön ohjaajat tukena vanhemmuudessa 8	
Keskustelut ohjaajien kanssa vanhemmuuden tukena 4	
Tehostetun perhetyön käytännön tuki 4	
Tehostetun perhetyön käytännön apu 3	
Tehostettu perhetyö vanhemmuuden tukena 3	

Tehostettu perhetyö mainitaan haastatteluissa lähes poikkeuksetta positiivisella tavalla. Tehostetun perhetyön merkitys vanhemmuuden tukemisessa ja toimijuuden muodostamisessa on suuri. Tehostettu perhetyö on ollut vanhempien mielestä mahdollisuus saada perheelle tukea vaikeassa elämäntilanteessa. Tehostettu perhetyö on ollut vanhemmille mahdollisuus saada tukea myös omaan vanhemmuuteen. Kaikki vanhemmat eivät tiedäneet mitä tehostetun perhetyön työskentely sisällöllisesti käsittää, joten sen monipuolisuus on tullut monille vanhemmille positiivisena yllätyksenä.

”Sitä myös, että on tämmöinen uskomaton palvelu, mistä ei ole aikaisemmin kuulut. Joka tulee kotiin, että tulletko te meille kotiin hakemaan pojan kouluun. Ei voi olla totta.” (8. haastattelu)

Tehostetun perhetyön koettiin antavan tukea sekä perheen arkeen että nuoren asioihin. Erytisen paljon vanhemmat kertoivat saaneensa tehostetusta perhetyöstä tukea omaan vanhemmuuteensa. Vanhemmat kokivat, että he ovat saaneet vahvistusta omalle vanhemmuudelleen keskusteluista ohjaajien kanssa. Se, että vanhemmille on varattu myös yksilöaikoja, vaikuttaa olevan tärkeä osa toimivaa perhetyötä. Vanhemmat mainitsivat useaan kertaan, että heidän oma huolensa tilanteesta on lieventynyt, kun he ovat päässeet käsittelemään asioita ohjaajien kanssa.

”No ehkä niillä oli, ne oli vähemmän huolissaan kuin minä, koska he ehkä näkee vielä vaikeampia tapauksia, keskimäärin. Niin sillä tavalla tuli niinku sitä puolta, että ei, vaikka kävisikin näin ja näin, niin aina löytyy sit semmoinen reitti siitäkin paikasta takaisin. Että sitä esille tuomalla, niin on vähentynyt huoli.” (1. haastattelu)

Tehostetulla perhetyöllä on ollut monille vanhemmille voimauttava merkitys. Vanhemmat ovat kokeneet, että tehostetusta perhetyöstä on saanut ohjeista ja vahvistusta esimerkiksi omiin kasvatustapoihin. Jotkut vanhemmista olivat kokeneet, että lapsen ja perheen tilanteen myötä itsetunto suhteessa omaan vanhemmuuteen on heikentynyt. Tehostetun perhetyön myötä vanhemmuus on saanut vahvistusta. Hyvä ja luottamuksellinen suhde ohjaajien kanssa on vanhempien mielestä tärkeää. Etenkin se, että ohjaajat ovat olleet perheiden kriisitilanteissa auttamassa ja helpottamassa perheen arkea, on koettu merkitykselliseksi. Vanhemmat ovat kokeneet tärkeiksi sekä käytännön avun että eri kokoonpanoilla käydyt keskustelut. Vanhempien mielipiteiden kuunteleminen ja ohjaajien arvostava suhtautuminen heihin vanhempina on auttanut saamaan luottamuksellisen ilmapiirin.

”Tää tehostettu perhetyö on ihan mahtavaa. Ei mitään valittamista. Siinä mennään omien jaksamisten mukaan. Vuorovaikutus on molemminpuolista. (3. haastattelu)

6.2.2 Vanhemmuus, taidot ja osallisuus

Taulukko 14. Alaluokat ja niiden muodostaminen yläluokaksi

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA
Oma osaaminen vanhemmuudessa 11	Vanhemmuus, taidot ja osallisuus 55
Lastensuojelu mahdollisuutena 10	
Käsitys vanhemmuuden osa-alueista 9	
Hyvä kokemus vanhemmuudessa 8	
Vanhemmat mukana työskentelyssä 7	
Oman vanhemmuuden pohtiminen 6	
Vaihtoehdot palveluissa 4	

Oma osaaminen vanhemmuudessa ja käsitys vanhemmuuden eri osa-alueista ovat tekijöitä, jotka edistävät vanhemmuuden toimijuutta. Haastatteluissa tulee esille, että vanhemmat haluavat lapsilleen hyvää elämää ja heillä on selkeitä käsityksiä hyvän vanhemmuuden osa-alueista. Vanhempien mielestä tärkeitä asioita vanhemmuudessa olivat esimerkiksi käytännön asioiden hoitaminen ja lapsen opettaminen sekä ohjaaminen. Vanhemmat kokivat, että myös monet ominaisuudet kuten sitkeys ja positiivisuus ovat vanhemmuudessa tärkeitä. Erityisen tärkeänä vanhemmat pitivät turvallisuuden tunteen ja

läsnäolon tarjoamista lapsille. Jotkut vanhemmista kertoivat tietävänsä hyvin, mitä osa-alueita hyvään vanhemmuuteen kuuluu, mutta he kertoivat tiedostavansa sen, ettei heillä ole näitä ominaisuuksia.

"Läsnäolo on kaikkein tärkein mun mielestä. Ja se, että näkee asiat myös sieltä lapsen kautta. Että ei lähde sieltä mitä me aikuiset tahdotaan. Nähdä jokainen lapsi yksilönä. Olla aina saatavilla, kun tarvitaan." (6. haastattelu)

Lastensuojelun tarjoaman avun näkeminen mahdollisuutena helpottaa vanhempien suhtautumista tarjottuun palveluun. Osalla vanhemmista oli ollut huono ennakkokäsitys lastensuojelusta. Tämä on kuitenkin muuttunut, kun vanhemmat ovat saaneet tukea lastensuojelun palveluista. Useimmat vanhemmista ovat kokeneet lastensuojelun palvelut positiivisina. Jotkut vanhemmista kertoivat suhtautuneensa alusta saakka lastensuojeluun positiivisesti ja he ovat itse lähteneet hakemaan apua.

"Onhan se vaikea kohta hakea sitä apua, mutta kun se kynnyks on ylitetty, niin se on ihan mahtavaa." (6. haastattelu)

Hyvät kokemukset vanhemmuudessa ovat asioita, jotka auttavat suhtautumaan positiivisesti omaan vanhemmuuteen. Vanhempien mielestä on tärkeää, että myös lapsen kanssa on ollut hyviä kokemuksia ja hyvät välit, vaikka on jouduttu turvautumaan lastensuojelun apuun. Hyvä kokemus vanhemmuudesta on voinut olla myös tunne siitä, että on hakenut apua tai hoitanut jonkun vanhemmuuteen liittyvän asian mielestään hyvin.

Se, että vanhemmat ovat myös itse olleet aktiivisesti mukana työskentelyssä, on helpottanut perheen tilannetta. Se on myös auttanut vanhempia ymmärtämään paremmin heidän omaa tilannettaan, ja on voinut auttaa heitä suhtautumaan armollisemmin omaan vanhemmuuteensa. Se on lisännyt myös vanhempien ymmärrystä siihen, miksi tilanteessa on tarvittu lastensuojelun apua. Vanhemmat ovat myös pohtineet omaa tilannettaan ja vanhemmuuttaan. Vanhemmat ovat saattaneet kokea, että itsenäinen pohdinta on selkeyttänyt tilannetta ja helpottanut jatkossa suhtautumaan omaan vanhemmuuteen ja palveluun sitoutumisessa. Jotkut vanhemmat kertoivat pohtineensa vaihtoehtoisia tapoja, kuinka heidän perhettään olisi voitu auttaa. Asia ei kuitenkaan noussut aineistosta merkittävällä tavalla esille.

6.2.3 Motivaatio

Taulukko 15. Alaluokat ja niiden muodostaminen yläluokaksi

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA
Vanhemman oma motivaatio 15	Motivaatio 34
Ammattilaiset vanhempien motivaatiota lisäämässä 9	
Selkeät tavoitteet työskentelylle 5	
Henkilökemioiden vaikutus motivaatioon 3	
Muiden palveluiden tuki 2	

Omalla motivaatiolla on positiivinen merkitys vanhempien toimijuuden muodostumisessa. Motivaatio muodostuu monista eri tekijöistä. Usealla vanhemmalla on ollut itsellä halu saada tilanne paremmaksi. Tämä näkyi siinä, että vanhemmat olivat olleet valmiita ottamaan vastaan mitä tahansa apua, että tilanne parantuisi. Jotkut vanhemmista olivat itse lähteneet hakemaan apua tilanteeseen. Vanhempien halu saada tilanteeseen apua, on usein ollut syy lähteä hakemaan tilanteeseen apua.

Tietysti, mä oon aina vähän semmoinen, että miten tää ratkaistaan ja miten tästä tilanteesta pääsee pois. Sit voi myöhemmin velloa kaikessa muussa, kun saa sen ongelman ikään kuin tapetille. (8. haastattelu)

Selkeät tavoitteet tehostetussa perhetyössä ovat parantaneet työskentelyä. Vanhempien mielipiteiden kuunteleminen esimerkiksi tavoitteita laadittaessa on koettu tärkeäksi ja lisää vanhempien motivaatiota olla mukana palvelussa. Vanhempien kuunteleminen ja arvostava suhtautuminen olivat olleet tekijöitä, jotka motivoivat vanhempia toimimaan. Se koettiin tärkeäksi, että vanhemmilla on tunne, että he voivat olla yhteyksissä ohjaajiin missä tahansa asioissa. Vanhemmat kokevat arvokkaana ja vaikuttavana sen, että he ovat myös itse mukana työskentelyssä ja sitoutuvat tapaamisiin. Vaikka kyse on lastensuojelun palvelusta, olivat vanhemmat kokeneet saaneensa myös itse keskusteluista apua sekä omaan että koko perheen tilanteeseen. Monella vanhemmalla on kokemus, että he ovat saaneet apua perheelleen lastensuojelun palveluista. Hyvä kokemus lastensuojelupalveluista on lisännyt vanhempien halukkuutta olla mukana palveluissa ja ottaa apua vastaan.

”On puheiden perusteella liikuttu niinku samalla sivulla. On sanottu, että mä olen hyvä äiti ja että mä osaan.” (4. haastattelu)

Sillä, miten ammattilaiset ovat suhtautuneet vanhempiin, on ollut iso merkitys vanhemmille. Vanhemmat kertoivat haastatteluissa sekä hyvistä että huonoista kokemuksista lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Kokemuksiin ovat vaikuttaneet henkilökemiat, mutta enemmän vaikutusta on ollut sillä, että vanhemmat ovat kokeneet tullessa kuuluisiksi ja heille on tullut tunne, että heidän mielipiteillään on merkitystä. Se, että ammattilaiset ovat osoittaneet kiinnostusta vanhemman ja perheen asioita kohtaan, on lisännyt hyviä kokemuksia lastensuojelusta ja sitä myötä motivaatiota olla mukana palveluissa.

”Sä näet miten se ottaa sun asian, sisäistää sen mitä oot sanonut. Ja jos toinen kattoo sullein, että naama on norsun perseenreikänä. Ei, ei, ei. Siis se on semmoinen, että tulee mieleen, että sä oot tossa ammatissa vaan, ettei sua vittuakaan kiinnosta. Se on niin iso asia, että homma niinku pelaa, että on se vuorovaikutus.”
(3. haastattelu)

6.3 Vanhemmuuden toimijuutta rajoittavat tekijät

Taulukko 16. Yläluokkien muodostaminen pääluokaksi

YLÄLUOKAT	PÄÄLUOKKA
Haasteet vanhemmuudessa 39	Vanhemmuuden toimijuutta rajoittavat tekijät 94
Viranomaisten ja palveluiden negatiivinen vaikutus 36	
Henkisten voimavarojen puute 19	

Tässä osiossa käsitellään vanhemmuuden toimijuutta rajoittavia tekijöitä. Vanhemmuuden toimijuuden ympärille on muodostettu kolme eri yläluokkaa: haasteet vanhemmuudessa, viranomaisten ja palveluiden negatiivinen vaikutus sekä henkisten voimavarojen puute (taulukko 16). Kvantifioinnissa saadut lukumäärät eri ilmaisuista on eritelty taulukoissa. Yhteensä ilmaisuja, jotka koskivat vanhemmuuden toimijuutta rajoittavia tekijöitä, on 94 kappaletta.

6.3.1 Haasteet vanhemmuudessa

Taulukko 17. Alaluokat ja niiden muodostaminen yläluokaksi

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA
Osaamattomuus ja tietämättömyys vanhemmuudessa 15	Haasteet vanhemmuudessa 39
Oman vanhemmuuden osaamisen epäileminen 9	
Ulkoiset esteet vanhemmuuden toteutumiselle 9	
Vaikeudet vanhemmuudessa 6	

Vanhemmilla on paljon riittämättömyyden ja osaamattomuuden kokemuksia. Erityisesti lapsiin liittyvät vaikeudet ovat olleet vanhemmille vaikeita käsitellä. Osa vaikeuksista liittyy siihen, että lapsen tilanne on tullut vanhemmille yllätyksenä, eivätkä he ole tietämättömyyden vuoksi osanneet toimia tilanteessa oikealla tavalla. Jotkut vaikeuksista liittyvät siihen, ettei vanhemmilla ole ollut tilanteessa voimavaroja toimimiseen. Osaamattomuus on ollut vanhemmille vaikeaa hyväksyä ja se on aiheuttanut syyllisyyttä. Vanhemmat tunnistavat omia puutteitaan ja he ovat lopulta olleet tyytyväisiä saatuaan tilanteeseen ulkopuolista apua. Joidenkin on ollut vaikeaa hyväksyä oma ymmärtämättömyys lapsen tilanteeseen. Vanhemmille on ollut haastavaa käsitellä omaa riittämättömyyttään ja lapsen vaikeaa tilannetta.

”Että kukaan ei oo oikeastaan vielä ymmärtänyt hänen motiivejaan, että miksi hän välillä käyttäytyy niin hankalasti. Niinku itseään tai omaa tulevaisuuttaan vahingoittaen. Se eniten tässä vaivaa. Menee paljon aikaa hukkaan tällaisissa ihan perusasioissa.” (1. haastattelu)

Vanhemmat tarkastelevat omaa vanhemmuuttaan kriittisesti ja epäilevät omia vanhemmuuden taitojaan. Vanhemmille on ollut lastensuojelun mukaan tullessa vaikeaa hyväksyä se, että tilanteeseen on tarvittu ulkopuolista apua, vaikka se onkin tuonut perheelle apua. Osa vanhemmista pitää vanhemmuutta vaikeana asiana ja he ovat verranneet omaa tilannettaan toisten perheiden tilanteisiin. Vanhemmat pohtivat omia vanhemmuuden puutteitaan ja ovat miettineet miksi oma vanhemmuus sekä perheen tilanne on mennyt niin hankalalla tavalla.

”Mä en tiedä miten se oli aina, että kaikki sujuu ja mä hoidan omat asiani jo pienestä lähtien. Jotenkin tulee sellainen oletusarvo, että näinhän se sujuu elämässä.”

Ellei ole ihan omituinen perhe. Koko homma on tullut aika yllätyksenä, kun mä nyt mietin. Asiat on sujunut ja mennyt aika vaikeasti lapsen kanssa.” (8. haastattelu)

Ulkoiset tekijät voivat olla esteenä vanhemmuuden toimijuudelle. Esimerkiksi töistä johtuvat kiireet ovat vaikeuttaneet tarvittavan tuen antamista lapselle. Myös perheen asuin-tiloja koskevat rajoitteet ovat vaikeuttaneet perheen arkea ja vanhemmuutta. Vanhemmat epäilevät ja kritisoivat omaa vanhemmuuttaan. Vanhemmat pohtivat omia vanhemmuuden taitojaan ja onko heidän toiminnallaan yhteys lasten tilanteisiin. Vaikeaa vanhemmille on ollut tunne siitä, ettei lasta pysty tai osaa auttaa. Myös se, että vanhemmat pystyvät hieman hellittämään ja päästämään irti lapsen ongelmista, nähdään vaikeana mutta tärkeänä asiana.

6.3.2 Viranomaisten ja palveluiden negatiivinen vaikutus

Taulukko 18. Alaluokat ja niiden muodostaminen yläluokaksi

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA
Viranomaisten tai palveluiden negatiivinen vaikutus vanhemmuuteen 21	Viranomaisten ja palveluiden negatiivinen vaikutus 36
Huono kokemus palveluista 12	
Henkilökemiat sitoutumisen esteenä 3	

Viranomaisten toiminnalla saattaa olla vanhemmuuden toimijuutta rajoittava merkitys. Vanhemmat kokivat, että vanhemmuuteen negatiivisesti vaikuttavista tekijöistä yksittäisten työntekijöiden toiminta on merkittävä. Työntekijän epäammattillinen käytös tai epäarvostava suhtautuminen on vaikuttanut vanhemmuuden negatiiviseen kokemukseen. Vanhempien mielestä on tärkeää, ettei vanhemmuutta vähätellä vaan kuunnellaan vanhempien mielipiteitä lasta koskevissa asioissa. Vanhemmat kertoivat, että huono kokemus työntekijöistä saattaa liittyä negatiiviseen tunteeseen, jota työntekijä kaikella toiminnallaan välittää.

”Mä hänelle kerroin kaikki ne asiat mitkä mua vaivas, ja hän kovasti myönteli ja oli pahoitteleva ja muuta. Mut sit kuitenkin se viesti mikä sieltä tuli, niin oli kuitenkin sitten se, että minä olen väärässä ja hän on oikeassa.” (2. haastattelu)

Huonoja kokemuksia vanhemmilla on ollut sekä lastensuojelusta että muista palveluista. Joillain vanhemmilla on ollut kokemus, että viranomaiset ovat heidän mielestään toimi-

neet eettisesti kyseenalaisesti. Tämä on vähentänyt näiden vanhempien luottamusta viranomaisiin ja koko järjestelmään. Osalla haastatelluista on ollut kokemus, että viranomaiset ovat rajoittaneet jollain tavalla heidän vanhemmuuttaan ja he ovat joutuneet toimimaan viranomaisten ohjeistamina, eikä vanhempien mielipiteitä ole otettu tarpeeksi huomioon.

”Lääkäri ja hoitaja siellä. Et siinä on se tilanne, että jos sattuu et mä lähden tekemään mitään ilmoitusta, niin se voi vaikeuttaa sitä, että se voi pidentyä se lasten huostaanotto.” (3. haastattelu)

6.3.3 Henkisten voimavarojen puute

Taulukko 19. Alaluokat ja niiden muodostaminen yläluokaksi

ALALUOKAT	YLÄLUOKKA
Oma jaksamattomuus 12	Henkisten voimavarojen puute 19
Syällisyys ja arvottomuuden tunne 7	

Vanhemmat kertoivat, että oma jaksamattomuus on vaikeuttanut vanhemmuutta. Vanhempien jaksamattomuutta olivat aiheuttaneet esimerkiksi oma masennus tai rankka perhetilanne. Erityisesti lapsiin liittyvät huolet ovat aiheuttaneet henkistä väsymistä. Usein vanhemman jaksamattomuus oli johtanut avun hakemiseen ja lastensuojelun tukitoimiin. Osa haastatelluista kertoi pohtivansa edelleen omaa jaksamistaan ja kuinka omat voimavarat riittävät hoitamaan vanhemmuutta.

”Ja ehkä sitten se, että oma jaksaminen. Kun käyt töissä ja näin. Sit se ajan antaminen tai ajan käyttäminen sitten kotona lasten hyväksi tai lasten kanssa. Kyllä mä koen sen välillä aika haastavaksi, kun on itse väsynyt. Kyllä mä koen sen aika haastavaksi.” (7. haastattelu)

Avun hakeminen ja tilanteen hyväksyminen ovat asioita, jotka aiheuttavat vanhemmissa syällisyyden tunteita. Vanhemmat kertoivat pohtineensa paljon esimerkiksi sitä, mitä he ovat tehneet väärin lapsen kohdalla ja miksi he eivät ole huomanneet aiemmin jotain lapseen liittyvää asiaa. Lastensuojelu saatetaan edelleen kokea stigmaksi. Vaikka vanhemmat kokevat lastensuojelun auttaneen heitä, saattavat he edelleen pohtia, olisivatko he pärjänneet ilman lastensuojelun tukitoimia.

”Mä luulen, että itellekin on jäänyt se lastensuojelun kaiku, että silloin sä olet huono ja epäonnistunut tyyliin.” (6. haastattelu)

7 Pohdinta

7.1 Opinnäytetyön etiikka

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan tutkimuksen eettisyyteen ei ole aukotonta teoriaa, vaan tutkijan on itse tehtävä tutkimuksen suhteen eettiset ratkaisut. Tutkittavien ja tutkijan välillä ei kuitenkaan voi olla riippuvuussuhdetta (esimerkiksi terapeutti ja potilas), joka voisi vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten tutkittavat kokevat tietojen antamisen. Opinnäytetyö toteutettiin lastensuojelun tehostetun perhetyön yksikössä, joka sijaitsee suuressa kunnassa Etelä-Suomessa. Yksikkö on kunnallinen palvelu. Palveluun tullaan sosiaalityöntekijän ja asiakasohjausryhmän kautta. Palvelu on tarkoitettu yli 12-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Työskentelen itse tehostetun perhetyön yksikössä, jossa olen toteuttanut haastattelut. Yksikössä on valittu jokaiselle perheelle omaohjaajat ja ainoastaan nämä ohjaajat työskentelevät perheiden kanssa. Pyysin haastatteluun mukaan vanhempia, joiden työskentelyssä en itse ole ollut mukana. En siis ole aiemmin ollut haastateltavieni kanssa millään tavalla tekemisissä. Toin haastateltaville esille, että tutkimukseen osallistuminen tai osallistumatta jättäminen ei tule vaikuttamaan heidän saamiinsa palveluihin, eli kyseessä on täysin irrallinen projekti kaupungin palveluista. Varmistaakseni haastateltavien anonymiteetin, olen tarvittaessa muuttanut haastateltavien tunnistamista mahdollisesti edesauttavia asioita, kuten asuinalueita ja jättänyt lapsen sukupuolen mainitsematta (Kuula 2011: 192, 214).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on itse keskeinen tutkimusväline, joka luo tutkimusasetelman ja tekee tulkinnat. (Eskola – Suoranta 2000: 210.) Tämä on tutkimuksen luotettavuuden kannalta tärkeää tunnistaa. Tutkijan on tärkeää tiedostaa, että omat kokemukset ja käsitykset vaikuttavat siihen, miten hän tulkitsee saatua informaatiota. Tämän vuoksi tulen refleктоimaan omaa rooliani haastattelija ja tutkielman tekijänä, joka työskentelee myös itse tehostetussa perhetyössä. Tutkimuksen eettisyyteen liittyy myös tutkimuksen laatu. Se, että tutkija on huolellinen kaikissa tutkimuksen osa-alueissa, lisää tutkimuksen eettisyyttä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 127.)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) ohjeistus sanoo, että tutkimuksen on kunnioitettava tutkittavan itsemääräämisoikeutta, vältettävä vahingoittamista ja huolehdittava tutkittavien yksityisyydestä ja tietosuojasta. Tutkittavien suojaan kuuluu, että ennen

haastattelua heille selvitetään tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja riskit. Ennen haastattelun tekemistä kerroin haastateltaville tutkimuksen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 131.) Haastattelujen jälkeen muistutin haastateltavia, että he voivat tarvittaessa keskustella tehostetun perhetyön heille tuttujen ohjaajien kanssa haastattelussa käsitellyjä asioita, mikäli ne haastateltavien mielestä vaativat vielä jatkokäsittelyä.

Koska kyseessä on lastensuojelun yksikkö, on salassapito ja vaitiolovelvollisuus koko ajan läsnä kaikessa toiminnassa. Asiakkaan asema ja oikeudet on määritelty sosiaalihuollon asiakaslaissa (812/2000). Sen tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Selvitin haastateltaville, ettei heidän nimiään tai muita asioita, joista heidät voidaan tunnistaa, tulla tutkimuksessa mainitsemaan. Nauhoitin haastattelut (liite 1) digisanelimella, jonka käyttämiseen kysyin haastateltavilta luvan ennen haastattelua. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin ja aineistoa säilytetään tietokoneella salasanan takana. Kirjoitusvaiheessa haastatteluista poistettiin tunnistetiedot (nimet, organisaatiot, paikkakunta). Kun haastattelut oli kirjoitettu auki, äänitteet poistettiin. Kirjoitettua haastatteluaineistoa säilytetään tutkielman valmistumiseen saakka, minkä jälkeen se hävitetään. Haastatteluiden pitopaikan valitsin yhdessä haastateltavien kanssa, kuitenkin niin, ettei ulkoisia häiriötekijöitä haastatteluhetkellä ollut. Lastensuojelun asiakkuuden arkaluonteisuudesta johtuen en voinut tehdä haastattelua esimerkiksi kahvilassa tai muussa julkisessa paikassa. Tutkimuksen toteuttaminen vaati tutkimusluvan kunnalta, jonka organisaatioon tehostetun perhetyön yksikkö kuuluu. Tutkimuksen eettisyyttä lisätäkseen ja varmistaakseni lähetin tutkimussuunnitelmani pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettiseen toimikuntaan, josta sain puoltavan lausunnon.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus

Tutkimuksen tekemiseen liittyy sen luotettavuuden arviointi. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi voidaan tehdä esimerkiksi seuraavilla kriteereillä: uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys ja siirrettävyys. Tutkimuksen tulosten uskottavuus täytyy osoittaa tutkimuksessa. Tässä apuna voi olla esimerkiksi keskustelut muiden samaa aihetta tutkivien

kanssa tai tutkimuspäiväkirjan pitäminen. (Kylmä – Juvakka 2007: 127–134.) Olen käynyt tutkimuksen eri vaiheessa keskusteluita ohjaajani ja seminaariryhmäni muiden tutkijatekijöiden kanssa. Myös keskustelut tehostettua perhetyötä tekevien kollegojeni kanssa ovat lisänneet näkökulmia tutkimuksen tekemiseen ja tuovat sille lisää uskottavuutta. Olen myös pitänyt tutkimuspäiväkirjaa, johon olen kerännyt ajatuksiani ja huomioita eri tutkimuksen vaiheissa.

Vahvistettavuudella tarkoitetaan tutkimusprosessin kirjaamista sillä tavalla, että toisen tutkijan on mahdollista seurata prosessin kulkua. Myös vahvistettavuuden työkaluna voi olla tutkimuspäiväkirjan pitäminen. Työn esittäminen ohjaajalleni kaikissa työn vaiheissa on ollut työn vahvistettavuuden kannalta oleellista. Vahvistettavuutta on lisännyt myös säännölliset seminaarit ja työn esittäminen muulle seminaariryhmälle.

Reflektiivisyyteen kuuluu se, että tutkimuksen tekijän on arvioitava, kuinka hän itse vaikuttaa aineistoonsa, tutkimusprosessiin ja kuvattava ne tutkimusraportissa (Kylmä – Juvakka 2007: 127–134). Työskentelen itse tehostetun perhetyön yksikössä, jonka palveluksessa haastateltavat ovat olleet. Haastateltavat eivät kuitenkaan olleet omia asiakkaitani, enkä ole ollut heidän kanssaan aiemmin tekemisissä. Kerroin haastatteluun osallistuneille avoimesti omasta roolistani. Tein haastateltaville selväksi, ettei tutkimukseen osallistuminen liity tai vaikuta millään tavalla heidän saamaansa palveluun. Vaikka haastattelussa oli avoin ilmapiiri, on se kuitenkin voinut jollain tavalla vaikuttaa heidän mielipiteisiinsä ja vastauksiinsa. Olen työskennellyt yli kymmenen vuotta lastensuojelussa ja olen tottunut keskustelemaan vanhempien kanssa. Uskon, että tämä auttoi luomaan luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin haastattelutilanteisiin.

Lastensuojelun ammattilaisena jouduin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että pysyin tutkijan roolissa. Olen tottunut tarkastelemaan asioita lastensuojelun ammattilaisen ja tehostetun perhetyön työntekijän roolista. Yritin tietoisesti tarkastella asioita objektiivisesti ja lukea tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta avoimin mielin. Tutkimuksen tekemisen aikaan olen ollut kahteen otteeseen työstäni opintovapaalla, jolloin sain etäisyyttä tehostetun perhetyön ohjaajan rooliin. Uskon, että tämä helpotti minua tarkastelemaan asioita myös työroolin ulkopuolelta.

Siirrettävyyden termillä tarkoitetaan sitä, miten tutkimuksen tulokset ovat siirrettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin (Kylmä – Juvakka 2007: 127–134). Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimukseen osallistuneita ja ympäristöä mahdollisimman tarkasti, mutta kuitenkin niin, etteivät tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset vaarannu. Olen yrittänyt kuvata mahdollisimman tarkasti kaikkia tutkimuksen vaiheita, jotta lukijan on mahdollista seurata päättelyäni ja tekemääni analyysia. Tämä mahdollistaa tutkimuksen siirrettävyyden.

Yhtenä luotettavuuden arvioinnin mittarina on se, miten hyvin tutkimuksen raportointi on toteutettu. Raportointiin liittyviä asioita ovat esimerkiksi aineiston keruu, tutkimukseen osallistuvien valinta, tutkimuksen kohde ja tarkoitus sekä aineiston analyysi. (Tuomi – Sarajärvi 2013: 140–141.) Olen pyrkinyt selittämään mahdollisimman yksityiskohtaisesti, kuinka olen koonnut aineiston ja analysoinut sen. Olen käyttänyt paljon aikaa tutustuessani aineistoon ja sen analysointiin. Analysoinnin aikana palasin useaan kertaan alkuperäiseen aineistoon. Vahvistusta työn raportointiin liittyviin asioihin olen saanut useista keskusteluista opinnäytetyöohjaajani kanssa. Myös lukuisat keskustelut työpaikallani esimiesteni ja työtovereitteni kanssa toivat paljon uusia ajatuksia ja auttoivat paljon opinnäytetyön eri tekovaiheissa.

7.3 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyön lähtökohtana oli tutkia vanhempien toimijuuden muodostumista lastensuojelun tehostetussa perhetyössä. Haastattelin sitä varten tehostetussa perhetyössä olleita vanhempia. Yhteensä haastatteluihin osallistui kahdeksan vanhempaa. Haastatteluihin osallistuneet vanhemmat kertoivat kokemuksistaan ja tuntemuksistaan lastensuojelussa ja tehostetussa perhetyössä. Tehostettu perhetyö on lastensuojelun palvelu, joka aiheuttaa vanhemmissa paljon tunnepitoisia ajatuksia ja reaktioita. Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhemmat olivat kokeneet lastensuojelussa sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Negatiiviset tunteet liittyivät usein yksittäisiin työntekijöihin, jotka olivat vanhempien mukaan kohdelleet heitä epäarvostavasti tai hoitaneet jonkin asian epäammattillisesti. Lastensuojelu on palvelutyötä, jossa lähtökohtana on se, että asiakasta kohdellaan kunnioittavasti ja asioita tarkastellaan asiakkaan näkökulmasta (Pohjola 2010: 45). Vanhempien kokemat positiiviset tunteet lastensuojelusta liittyivät yleensä työntekijöihin tai hyvään tukeen, jota vanhemmat olivat saaneet lastensuojelupalveluista.

Opinnäytetyöni mukaan tehostetun perhetyön tarjoama tuki oli vanhemmuuden toimijuutta edistävä asia. Vanhemmat olivat kokeneet tehostetun perhetyön tukeneen erityisesti heidän vanhemmuuttaan ja siihen liittyviä osa-alueita. Etenkin keskustelut ohjaajien kanssa olivat olleet vanhemmille tärkeitä. Näissä tapaamisissa vanhemmat olivat saaneet keskustella vapaasti omista tunteistaan ja käydä ohjaajien kanssa läpi perheen tilannetta. Vanhempien mielestä oli merkityksellistä, että vanhemmille oli järjestetty työskentelyn aikana myös yksilötapaamisia. Tehostetun perhetyön nähtiin olevan tärkeänä tekijänä perheen tilanteen parantumisessa. Vanhempien mielestä on hyvä, että tehostetussa perhetyössä työskennellään koko perheen kanssa ja apua on mahdollista saada myös vanhemmuuteen. Pölkki ym. (2016: 500–518) tarkastelivat tehostetussa perhetyössä olleita perheitä ja perheistä 66 %:lla oli tapahtunut positiivisia muutoksia tehostetun perhetyön aikana. Pölkkin ym. mukaan vaikuttavuuden kannalta tärkeitä elementtejä olivat mm. riittävä aika, perheen keskinäisen kommunikaation tukeminen, käytännön apu ja luottamuksen rakentaminen.

Viranomaisilla ja heidän tarjoamillaan palveluilla on suuri vaikutus vanhempien toimijuuden muodostumisessa. Viranomaisten toiminta oli vaikuttanut negatiivisesti monen vanhemman kokemukseen joko lastensuojelusta tai jostain muusta palvelusta. Huono kokemus jostain palvelusta oli aiheuttanut joillekin vanhemmille luottamuspulaa kaikkia viranomaisia kohtaan. Viranomaisen toiminta oli vaikuttanut negatiivisesti myös kokemukseen omasta vanhemmuudesta. Tämä johtui usein siitä, ettei vanhempien mielipiteitä oltu otettu huomioon ja vanhemmuutta oli jollain tavalla vähätelty. On tärkeää, että työntekijä kykenee kohtaamaan asiakkaan kaikissa tilanteissa arvostavalla tavalla. Asiakas-suhteessa on tärkeää, että asiakas hyväksytään omana itsenään, eikä asiakasta saa tuomita tilanteensa vuoksi. (Laitinen – Kempainen 2010: 162–166.) Haastattelemani vanhemmat kertoivat, että usein negatiivinen tunne välittyi kaikesta työntekijän toiminnasta ja asenteesta vanhempia kohtaan. Työntekijän epäammattillinen ja epäarvostava suhtautuminen vanhempiin oli rajoittanut vanhempien toimijuutta. Työntekijöiden jatkuva kiire, henkinen kuormitus, työntekijöiden suuri vaihtuvuus ja yhteistyökäytäntöjen puutteet eri ammattiryhmien välillä ovat tekijöitä, jotka heikentävät lastensuojelutyön laatua ja asiakkaiden kokemusta palvelusta (Alhanen 2014: 34–59.) Myös vanhempien oman kokemuksen ja mielipiteiden ohittaminen lisäävät epäluottamusta lastensuojelun palveluita kohtaan. (ks.myös Alhanen 2014: 34–59.)

Jotkut vanhemmista olivat alkaneet epäillä omia vanhemmuuden taitojaan. Lastensuojelun myötä luottamus omiin vanhemmuuden taitoihin oli vähentynyt. Vanhemmat saattoivat epäillä, että he ovat epäonnistuneet vanhempina, koska ovat joutuneet turvautumaan lastensuojelun apuun. Lastensuojelun asiakkuus koettiin tunnepitoisena asiana ja se oli saattanut heikentää luottamusta omaan vanhemmuuteen, vaikka vanhemmat olisivatkin kokeneet saaneensa lastensuojelusta apua perheen tilanteeseen. Työntekijän rooli vanhemmuuden tukemisessa oli ollut merkittävä. Fullerin ym. (2015) tutkimuksessa lastensuojelupalveluissa olevat vanhemmat kertoivat, että merkityksellisimmät asiat mitä heidän työntekijänsä olivat heille antaneet, olivat kuunteleminen, emotionaalinen tuki, voimaantumisen tunne ja rohkaiseminen sekä ohjaaminen ja käytännön asioissa auttaminen. Myös tässä opinnäytetyössä vanhempien hyvät kokemukset tehostetusta perhetyöstä tai jostain muusta palvelusta liittyivät hyvin paljon samoihin asioihin. Myös se, että ohjaajat olivat käyneet vanhempien kanssa läpi onnistumisen hetkiä vanhemmuudessa, olivat vahvistaneet vanhemmuutta ja sitä myötä heidän toimijuuttaan.

Hyvät kokemukset vanhemmuudessa ovat tekijöitä, jotka edistävät vanhempien toimijuutta. Vanhemmat kokevat tärkeänä sen, että heillä on edelleen hyvät välit lapsiin, vaikka lastensuojelu on ollut mukana heidän elämässään. Tehostetun perhetyön ohjaajien rooli on ollut tärkeä vanhemmuuden vahvistamisessa. Vanhemmat olivat kokeneet epäonnistumisen tunnetta omasta neuvottomuudestaan. Ohjaajien rooli on ollut suuri siinä, että vanhemmat ovat saaneet vahvistusta omalle vanhemmuudelleen.

Vanhemmat puhuivat haastatteluissa omista jaksamattomuuden ja osaamattomuuden tunteistaan. Nämä olivat vanhemmuuden toimijuutta rajoittavia tekijöitä. Vanhemmat olivat kokeneet tilanteesta sekä huonoa omatuntoa että turhautuneisuutta. Vanhemmat kertoivat turhautuneensa esimerkiksi siihen, etteivät lapset ota heidän tarjoamaansa apua vastaan. Vanhemmat saattoivat myös pohtia oman roolinsa merkitystä siinä, että on jouduttu turvautumaan lastensuojelun apuun. Se, että vanhemmat olivat joutuneet turvautumaan lastensuojelun apuun, koettiin ristiriitaisena ja jopa häpeällisenä asiana. Vanhemmat saattoivat myös syyllistää itseään. Hyvinvointivaltion palveluihin ovat oikeutettuja kaikki kansalaiset, mutta tämä ei tuota ihmisille syyllisyyttä ja häpeää. Vasta kun puhutaan tarvehankintaisista palveluista, kuten lastensuojelusta, on häpeä helpommin mukana. Omien voimien riittämättömyys ja ulkopuolisen avun hakeminen voivat aiheuttaa asiakkaassa syyllisyyden ja häpeän tunteita. (Juhila 2006: 166–172.) Useimmat tä-

hän opinnäytetyöhön haastatellut vanhemmat olivat olleet pääosin tyytyväisiä lastensuojelun tai ainakin tehostetun perhetyön palveluihin ja he olivat kokeneet, että perheen tilanteeseen oli saatu tukea. Silti monet vanhemmista pohtivat, olisivatko he voineet pärjätä ilman lastensuojelun tukea.

Vanhempien osaamiseen ja osaamattomuuteen liittyvät tekijät olivat vahvasti läsnä aineistossa. Erityisesti lapsen ohjaamiseen ja käytännön asioiden hoitamiseen liittyvät asiat nousivat esille puhuttaessa vanhempien osaamisesta. Vanhemmilla saattoi olla selkeä käsitys siitä, mitä heidän mielestään kuuluu hyvään vanhemmuuteen. Samoja asioita esiintyi, kun puhuttiin vanhempien näkemyksestä siihen, mitkä ovat vaikeita asioita vanhemmuudessa. Monet vanhemmat kokivat esimerkiksi läsnäolon tärkeäksi tekijäksi vanhemmuudessa. Samalla tämä saattoi olla, osittain töiden ja muiden arjen kiireiden vuoksi sellainen asia, jota he eivät mielestään kyenneet tarjoamaan lapsilleen.

Oman motivaation merkitys oli yksi merkittävä vanhempien toimijuuteen edistävästi vaikuttavista tekijöistä. Vanhempien oma halu saada perheen tilanne parantumaan, oli motivaatiota lisäävä asia. Se, että työntekijät olivat suhtautuneet arvostavasti vanhempiin, oli auttanut vanhempia motivoitumaan tehostetun perhetyön palveluun. Myös se, että vanhempien mielipiteet oli otettu huomioon, oli vanhempien mielestä merkityksellistä. Yleensäkin vanhempien motivaation merkitys oli toimijuuden muodostumisessa suuri. Lastensuojelun ammattilaiset voivat omalla toiminnallaan edesauttaa hyvän asiakassuhteen muodostumisessa, mikä helpottaa vanhempia sitoutumaan palveluun. Sekä ammattilaisten että vanhempien mielestä sitoutumisessa ovat tärkeitä luottamus, vuorovaikutus ja vanhemman tukeminen (Arbeiter – Toros 2017: 17–27). Samoja elementtejä esiintyy myös Masonin (2011: 368–377) tutkimuksessa, jossa kyseltiin vanhempien mielestä tärkeitä tekijöitä hyvän asiakassuhteen muodostumisessa. Masonin tutkimuksen mukaan vanhemmat kokivat, että arvostava suhtautuminen, luotettavuus ja ymmärrys vanhempien tarpeita kohtaan olivat tärkeitä asioita hyvässä ja positiivisessa asiakassuhteessa.

Opinnäytetyön haastateltujen vanhempien mielestä on ollut hyvä, että he ovat itse olleet myös aktiivisesti mukana tehostetun perhetyön työskentelyssä. Se, että vanhemmat ovat nähneet lastensuojelun mahdollisuutena, on auttanut heitä sitoutumaan palveluun. Vanhemmat kokivat, että tehostetun perhetyön ohjaajat olivat auttaneet vanhempia näkemään positiivisia asioita heidän omassa vanhemmuudessaan. Vanhempien osallisuutta

ja sitoutumista oli saattanut estää huonot kokemukset ja ennakkokäsitykset lastensuojelusta. Callagherin ym. (2011: 707–715) mukaan vanhempien sitoutumista lastensuojelun palveluihin edistäviä tekijöitä ovat muun muassa työntekijän sitkeys, empaattinen ja arvostava suhtautuminen ja rehellisyys. Haastattelemi vanhemmat kertoivat haastatte luissa, että heidän ennakkokäsityksensä lastensuojelusta oli saattanut olla huono, mutta tehostetun perhetyön työskentelyn ja ohjaajien arvostavan suhtautumisen myötä käsitys koko lastensuojelusta oli muuttunut positiivisemmaksi.

Haasteet vanhemmuudessa olivat vanhempien toimijuutta rajoittavia tekijöitä. Vanhemmat saattoivat ajatella, ettei heillä ole ollut taitoa tai tietoa toimia tilanteissa oikealla tavalla ja tämä on vaikuttanut lapsen ja perheen tilanteeseen negatiivisesti. Syy tähän on ollut esimerkiksi vanhempien vähäisissä voimavaroissa. Vanhempien masennus tai väsyminen pitkään jatkuneeseen tilanteeseen ovat tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet vanhempien voimavaroihin. Osa vanhemmista on vertaillut omaa elämäänsä muihin lapsiperheisiin ja pohtinut miksi oma elämä on mennyt niin hankalalla tavalla. Tuovinen-Kakko (2011) on tutkinut äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. Äidit kyseenalaistavat omaa vanhemmuuttaan ja tuntevat alemmuutta vanhempana. Omista tunteista olisi hyvä päästä keskustelemaan, jotta saisi tukea omaan tilanteeseensa ja tilanteen hyväksymiseen. Keskustelua helpottaa, jos työntekijän ja vanhemman välillä on pitkäjänteinen ja luottamuksellinen asiakassuhde. Myös tämän opinnäytetyöhön haastatellut vanhemmat korostivat luottamuksellista asiakassuhdetta ja työntekijöiden arvostavan suhtautumisen merkitystä sille, että on voinut keskustella avoimesti omasta ja perheen tilanteesta. Tämä mahdollistuu sillä, että asiakassuhteen muodostumiselle annetaan riittävästi aikaa, jotta luottamuksellinen suhde on paremmin mahdollinen.

Vanhemmat pitivät tärkeänä, että tehostetussa perhetyössä on mahdollista tavata perheitä kotona, joka helpottaa perheen arkea, ja tukea on silloin mahdollista tarjota perheelle luonnollisessa ja turvallisessa ympäristössä. Pölkkin ym. (2016) mukaan on tärkeää, että asiakastapaamisia on mahdollista järjestää kotona ja välillä myös virka-ajan ulkopuolella. Se, että asiakkaat haluavat järjestää tapaamiset kotona, voidaan pitää yhtenä sitoutumisen merkinä. Työntekijän päästäminen kotiin on yksi luottamuksellisen asiakassuhteen tekijöistä. (Hurtig 2003: 115–126.) Haastattelemi vanhemmat kokivat tärkeänä asiana myös käytännön avun, kuten esimerkiksi sen, että lapsia oli kyyditty

kouluun ja erilaisiin tapaamisiin, jotka liittyvät lapsen saamiin palveluihin. Perheen palveluun sitoutumisen kannalta on tärkeää, että myös käytännön asioihin on mahdollista saada apua. Tämä on merkittävää etenkin työskentelyn alussa. Esimerkiksi taloudellisten asioiden hoitaminen voi viedä vanhemmilta paljon energiaa ja niiden selkeytyminen työntekijöiden avulla auttaa sitoutumaan palveluun. (Rostad – McGill Rogers – Chaffin 2017: 26–33.)

Opinnäytetyöni tulokset vahvistavat sitä, että vanhempien toimijuuden edistämässä on tärkeää, että vanhemmat kokevat tulevansa kuulluiksi ja heidän mielipiteellä on merkitystä. Toimijuuden kannalta on tärkeää, että vanhemmat ovat alusta saakka aktiivisesti mukana työskentelyssä ja heidät otetaan mukaan esimerkiksi työskentelyn tavoitteiden laatimiseen. Tehostetun perhetyön tarkoituksena on tukea perhettä niin, että lasten on mahdollista asua kotona. Tästä syystä on tärkeää vahvistaa vanhempien omaa käsitystä omasta vanhemmuudesta, ja vahvistaa vanhemmuuden osa-alueita ja sitä kautta vanhemmuuden toimijuutta. Tehostetun perhetyön työntekijöillä on suuri rooli vanhempien toimijuuden tukemisessa. Lastensuojelupalvelut saattavat aiheuttaa vanhemmissa ristiriitaisia ajatuksia ja on tärkeää, että vanhemmat pääsevät puhumaan näistä tuntemuksistaan. Vanhemmillä on voinut ennen tehostettua perhetyötä olla myös muita lastensuojelun palveluita tai työntekijöitä, joista heillä on huonoja kokemuksia. Arvostava ja kunnioittava suhtautuminen auttavat hyvän ja avoimen yhteistyön onnistumisessa, mikä taas auttaa vanhempaa sitoutumaan palveluun.

8 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Tehostettu perhetyö on yksi lastensuojelun työskentelymuodoista. Lastensuojelu on tehokkaimmillaan silloin, kun päästään työskentelemään asiakkaan kanssa kasvokkain. Tehostetussa perhetyössä työskentely tapahtuu usein asiakkaan kotona, missä on mahdollista nähdä perhettä heille ominaisessa ympäristössä ja päästä tapaamaan kaikkia perheenjäseniä. Tästä syystä lastensuojelun tehostetussa perhetyössä on hyvät mahdollisuudet päästä tekemään vaikuttavaa lastensuojelutyötä ja edistää vanhempien toimijuutta.

Lastensuojelun tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien toimijuuden kannalta tärkeitä edistäviä asioita ovat:

- Työntekijän arvostava suhtautuminen vanhempiin
- Tehostetun perhetyön tarjoamat yksilötapaamiset vanhemmille
- Luottamuksellinen asiakassuhde
- Riittävästi aikaa luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamiselle
- Vanhemman ottaminen mukaan työskentelyyn
- Vanhemman oma motivaatio
- Tukeminen ja vahvistaminen vanhemmuuden taidoissa

Lastensuojelun tehostetussa perhetyössä olevien vanhempien toimijuutta rajoittavia tekijöitä ovat:

- Työntekijän epäammattillinen ja epäarvostava suhtautuminen vanhempiin
- Luottamuksen puute omiin vanhemmuuden taitoihin
- Ulkoisten tekijöiden (esim. taloudelliset tekijät, työkiireet) negatiivinen vaikutus
- Turhautuminen perheen tilanteeseen ja omaan vanhemmuuteen
- Jaksamattomuus johtuen pitkään jatkuneesta vaikeasta tilanteesta

Opinnäytetyöni mukaan työntekijöiden rooli vanhempien toimijuuden muodostumisessa on merkittävä. Työntekijät voivat omalla toiminnallaan tukea vanhempien toimijuutta, mutta pahimmillaan työntekijät ovat niitä, jotka rajoittavat toimijuutta. Tehostettu perhetyö on lastensuojelun palvelu, jolla on mahdollista tukea perheen hyvinvointia ja ehkäistä perheen ulkopuolisia sijoituksia. Parhaimmillaan vanhempien toimijuutta tukemalla on

mahdollista parantaa perheen tilannetta niin, ettei lastensuojelua enää tarvita. Onkin tärkeää, että tehostetussa perhetyössä panostetaan tulevaisuudessa työskentelyn laatuun, eikä painopiste ole liikaa suoritteissa ja tehokkuuteen liittyvässä ajattelussa.

Lastensuojelu herättää paljon tunteita ja erityisesti vanhemmat saattavat tarvita paljon tukea lastensuojeluun liittyvien asioiden ja tunteiden käsittelyssä. Tämä vaatii riittävästi aikaa. Tehostetun perhetyön työntekijöillä on oltava tilannetajua siitä, miten ja missä vaiheessa asioita on hyvä ottaa puheeksi. Tehostetun perhetyön työskentelyn onnistumisen kannalta on olennaista, että vanhempien toimijuutta pystytään tukemaan yksilökohtaisesti ja tunnistamaan, mitkä tekijät edistävät tai rajoittavat vanhempien toimijuutta. Vanhempien toimijuus on ratkaisevassa asemassa siinä, että lapsi saa kotona riittävästi tukea kasvuun ja kehitykseen. Tämä tarkoittaa sitä, että myös vanhempien rooliin kiinnitetään riittävästi huomiota tehostetun perhetyön työskentelyssä. Toimijuuden kannalta on olennaista, että vanhemmille varataan myös yksilöaikoja, jossa heidän on mahdollista keskustella esimerkiksi lastensuojeluun ja vanhemmuuteen liittyvistä tunteista

Vanhempien rooli on olennainen, kun puhutaan pysyvästä muutoksesta perheen toimintakulttuurissa. Jatkossa olisi hyvä miettiä, kuinka paljon vanhemmat ovat mukana tehostetun perhetyön työskentelyssä. Perheet ovat erilaisia ja työskentelyn tavoitteet ja painopisteet on aina arvioitava perhekohtaisesti. Tämän opinnäytetyön tulokset tukevat sitä, että vanhemmat on otettava työskentelyyn tiiviisti mukaan heti alusta lähtien. Lastensuojelun tehostettua perhetyötä tehdään Suomessa monilla eri tavoilla. Olisi hyvä, että jatkossa saataisiin enemmän yhtenäisyyttä tehostetun perhetyön palveluihin. Tämä helpottaisi tehostetun perhetyön kehittämistä ja myös asiakkailta olisi paremmin tiedossa minäikäistä palvelua he ovat saamassa.

Lähteet

Al, Channa M.W. – Stams, Geert Jan J. M. – Bek, Miranda S. – Damen, Esther M. – Asscher, Jessica J. – van der Laan, Peter H. (2012) A meta-analysis of intensive family preservation programs: Placement prevention and improvement of family functioning. *Children and Youth Services Review* 34(8), 1472–1479 <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S0190740912001600?via%3Dihub> Luettu 13.12.2017

Alatalo, Marjo – Lappi, Kari – Petrelius, Päivi (2017). Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. THL, työpaperi. Helsinki: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1 Luettu 25.10.2017

Alhanen, Kai (2014). Vaarantunut suojeleminen – Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1 Luettu 6.4.2017

Arbeiter, Ere – Toros, Karmen (2017). Participatory discourse: Engagement in the context of child protection assessment practices from the perspectives of child protection workers, parents and children. *Children and Youth Services Review* 74 (2017) 17–27. <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S0190740917300762?via%3Dihub> Luettu 14.11.2017

Campbell, Kristine A. – Cook, Lawrence J. – LaFleur, Bonnie J. – Keenan, Heather T. (2010). Household, Family, and Child Risk Factors After an Investigation for Suspected Child Maltreatment. *Arch Pediatr Adolesc Med*/vol 164 (no. 10). <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/383798> Luettu 22.10.2017

Dumbrill, Gary C. (2005). Parental experience of child protection intervention: A qualitative study. *Child Abuse & Neglect* Volume 30, Issue 1, January 2006, Pages 27-37. <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S0145213405003005?via%3Dihub> Luettu 23.11.2017

Eskola, Jari – Suoranta, Juha (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto, Anneli (2011). Mitä on toimijuus ja mihin sitä tarvitaan? Diaesitys. Jyväskylän yliopisto. <https://www.jyu.fi/hankkeet/interaktiivinen/yleisluentodiat/etelapelto> Luettu 20.11.2017

Eteläpelto, Anneli – Heiskanen, Tuija – Collin, Kaija (2011). Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa Eteläpelto, Anneli – Heiskanen, Tuija – Collin, Kaija (toim.) *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Aikuiskasvatuksen 49. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 11–32.

Fuller, Tamara L. – Pacey, Megan S. – Schreiber, Jill C. (2015) Differential Response family assessments: Listening to what parents say about service helpfulness. *Child Abuse & Neglect*, Volume 39, January 2015, Pages 7-17 <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S0145213414001860?via%3Dihub> Luettu 1.12.2017

Gallagher, Michael – Smith, Mark – Wosu, Helen – Stewart, Jane – Hunter, Scott – Cree, Vivienne E – Wilkinson, Heather (2011). Engaging with Families in Child Protection: Lessons from Practitioner Research in Scotland. *Child Welfare* Vol.90, No. 4 <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.metropolia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=a3108632-e29c-4af0-b33b-78dd7b77fdd6%40sessionmgr4010> Luettu 15.11.2017

Gibson, Matthew (2013). Shame and guilt in child protection social work: new interpretations and opportunities for practice. *Child and Family Social Work* 2015, 20, pp 333–343. <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.metropolia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=a613908c-1487-4643-9b01-033374ff366f%40sessionmgr120> Luettu 29.11.2017

Giddens, Anthony (1984). *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press

Gordon, Tuula (2005). Toimijuuden käsitteen dilemma. Teoksessa Meurman - Solin, Anneli – Pyysiäinen, Ilkka (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114-130

Heino, Tarja (2008). Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki: Stakes. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf> Luettu 24.11.2016

Hietämäki, Johanna (2015). Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46576/978-951-39-6257-9_vaiotos_220812014.pdf?sequence=1 Luettu 22.11.2017

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula (1997). *Tutki ja kirjoita*. Tampere; Tammer-Paino Oy

Hurtig, Johanna (2003). Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61733/Johanna_Hurtig_v%E4it%F6skirja.pdf;jsessionid=B20E792CEF06E7965D217938C6A04951?sequence=1 Luettu 29.11.2017

Jokinen, Arja (2008) *Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa*. Teoksessa Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 110-144

Juhila, Kirsi (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino

Jyrkämä, Jyrki (2007). Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana – Karisto, Antti – Kröger, Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Juva: PS-kustannus, 195-217

Jyrkämä, Jyrki (2008). Vanheneva yksilö, toimijuus ja toimintatilanteet. Teoksessa Heikkinen, Eino – Rantanen, Taina (toim.) Gerontologia. 2. uudistettu painos. Helsinki; Duodecim 273 - 278

Jyrkämä, Jyrki (2013). Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa Heikkinen, Eino – Jyrkämä, Jyrki – Rantanen, Taina (toim.) Gerontologia. 3. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim 421-425

Jyrkämä, Jyrki (2016). Ikääntyneen toimijuus arjessa. Dia-esitys. Mielellään-Seminaari 12.4.2016 Oulu. https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/inline/Hankkeet/Mirakle/toimijuusarjessa_oulu_jyrki_jyrkama.pdf Luettu 22.11.2017

Järvinen, Ritva – Lankinen, Aila – Taajamo – Terhi, Veistilä – Minna – Virolainen, Arja (2007). Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.

Kaikko, Kirsi (2004) Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Sosiaalityön lisensiaatintyö. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=8c79277c-bb90-45f5-a368-2063b7f6ea22> Luettu 30.1.2017

Kauppila, Juha – Kauppila, Päivi Annika (2015). Hyvinvointivaltio toimijuuden tukena. Teoksessa Kauppila, Päivi Annika – Silvonen, Jussi – Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.) Toimijuus, ohjaus ja elämäntilanne. Publications of the University of Eastern Finland. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1747-8/urn_isbn_978-952-61-1747-8.pdf Luettu 20.11.2017

Kotiranta, Tuija – Virkki, Tuija (2011). Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria. Teoksessa Kotiranta, Tuija – Niemi, Petteri – Haaki, Raili (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki; Gaudeamus.

Kuula, Arja (2011). Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä. Bookwell Oy.

Kylmä, Jari – Juvakka, Taru (2007). Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima.

Lahtinen, Pia – Männistö, Leena – Raivio, Marketta (2017). Kohti suomalaista systeemiä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Työpaperi 7/2017. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%C3%962017_7_Kohti%20suomalaista_040417.pdf?sequence=1 Luettu 13.12.2017

Laitinen, Merja – Niskala, Asta (2014). Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Laitinen, Merja – Niskala, Asta (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino

Laitinen, Merja – Kemppainen, Tarja (2010). Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja – Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki; Gaudeamus

Lastensuojelun käsikirja (2017). Helsinki: THL. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo> Luettu 1.3.2017

Lastensuojelulaki (417/2007). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7> Luettu 24.11.2016

Mason, Claire (2011). Social work the 'art of relationship': parents' perspectives on an intensive family support project. *Child and Family Social Work* 2012, 17, pp 368–377. <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.metropolia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=7c72d0ae-1905-4b03-a589-852e29450656%40sessionmgr104> Luettu 30.11.2017

Myllärniemi, Anniina (2007). Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. *Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja 6/2007*. Helsinki: Heikki Waris –instituutti. Saatavilla *www-muodossa*: http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf Luettu 6.12.2016

Niemi, Petteri (2014). Hyvä, paha valta. Teoksessa Laitinen, Merja – Niskala, Asta (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino

Norlamo-Saramäki, Tuija (2009). Asiakslähtöisyyden ristiaallokossa. *Sosiaalityön ammatillinen liseniaatintyö*. Helsingin yliopisto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=3d33d245-6a68-498f-8e17-db3d3a2b589b> Luettu 21.11.2017

Peacock, Shelley – Konrad, Stephanie – Watson, Erin – Nickel, Darren – Muhajarine, Nazeem (2013) Effectiveness of home visiting programs on child outcomes: a systematic review. *BMC Public Health*. 2013;13:17. doi:10.1186/1471-2458-13-17. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3546846/> Luettu 13.12.2017

Pohjola, Anneli (2010). Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja – Pohjola, Anneli (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki; Gaudeamus.

Pölkki, Pirjo – Vornanen, Riitta – Colliander, Riina (2016). Critical factors of intensive family work connected with positive outcomes for child welfare clients. *The European Journal of Social Work*. DOI: 10.1080/13691457.2015.1137868 (published online first) <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2015.113786> Luettu 7.1.2017

Rostad, Whitney L. – McGill Rogers, Tia – Chaffin, Mark J. (2017). The influence of concrete support on child welfare program engagement, progress, and recurrence. *Children & Youth Services Review* 72 (Jan 2017), 26-33. <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.metropolia.fi/science/article/pii/S019074091630336X?via%3Dihub> Luettu 13.12.2017

Rönkkö, Leena – Rytönen Timo (2010). *Monisäikeinen perhetyö*. Porvoo. WSOY

Schreiber, Jill C. – Fuller, Tamara – Paceley, Megan S. (2013). Engagement in child protective services: Parent perceptions of worker skills. *Children and Youth Services Review* 35 (2013) 707-715. https://cfr.illinois.edu/pubs/jn_20130201_EngagementIn-ChildProtectiveServicesParentPerceptionsOfWorkerSkills.pdf Luettu 23.11.2017

Sipilä, Jorma – Österbacka, Eva 2013. Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus.

Valtiovarainministeriön julkaisuja 11, Helsinki. https://www.researchgate.net/publication/236880520_Enemman_ongelmien_ehkaisya_vahemman_korjailua Luettu 14.12.2017

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014). Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:19. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70276/URN_ISBN_978-952-00-3496-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 15.11.2017

Sosiaalihuollon asiakaslaki (812/2000). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/2000812> Luettu 5.3.2017

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2017). Koodistopalvelu. <http://91.202.112.142/codeserver/pages/classification-list-page.xhtml> Luettu 4.3.2017

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2017). Lastensuojelun tilastot. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu> Luettu 6.3.2017

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2016). Lastensuojelun tilastoraportti 2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4 Luettu 15.11.2017

Tulensalo, Hanna (2015). Lapsen tiedollinen toimijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus, Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98814/LISURI-1460708563.pdf?sequence=1> Luettu 6.1.2017

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovinen-Kakko, Tarja (2011). Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. Lisensiaatintyö. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=256bcb0f-da57-4060-bf5d-a3437a17dbfe> Luettu 16.11.2017

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet. <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteiss%C3%A4/eettiset-periaatteet> Luettu 5.3.2017

Virkki, Tuija (2004). Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy

Välimaa, Mira (2016). Kokemuksia toimivasta lastensuojelusta. Vanhemman toimijuuden rakentuminen lastensuojelusiakkuudessa. Pro gradu - tutkimus. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/50897/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201607273683.pdf?sequence=1> Luettu 8.2.2017

YK (1989). YK:n lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> Luettu 14.11.2017

HAASTATTELURUNKO

Lasten lukumäärä?

Minkä ikäisiä lapset ovat?

Kuinka kauan olette olleet tehostetun perhetyön asiakkaana?

Kuinka kauan olette olleet lastensuojelun asiakkaana?

Miten tehostetun perhetyön palvelu aloitettiin?

Oliko se oma toive vai sosiaaliviranomaisten toive?

Miten suhtauduit palveluun alussa?

Mitkä tavoitteet tehostetulla perhetyöllä on ollut?

Miten olet saanut osallistua työskentelyn suunnitteluun?

Mitä tehostetun perhetyön palvelu on vaatinut sinulta?

Mitkä asiat ovat mielestäsi tärkeitä vanhemmuudessa?

Mitkä asiat ovat vaikeita vanhemmuudessa?

Miten tehostettu perhetyö on tukenut sinua vanhemmuudessa?

Mihin asioihin sinä olet halunnut tukea tehostetusta perhetyöstä?

Mitä tunteita ja ajatuksia lastensuojelun asiakkuus on sinussa herättänyt?

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan haastatteluun ja tutkimukseen aiheesta vanhempien toimijuus lastensuojelun tehostetussa perhetyössä. Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja tavoitteesta. Minulle on selvitetty, että minusta kerätävä tutkimustieto käsitellään luottamuksellisesti ja siten, ettei niistä voida tunnistaa henkilöllisyyttäni. Haastattelut tullaan nauhoittamaan nauhurilla, jonka käyttämiseen kysytään lupa ennen haastattelua. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan ja aineistoa säilytetään tietokoneella salasanan takana. Kirjoitusvaiheessa haastatteluista poistetaan tunnistetiedot (nimet, organisaatiot, paikkakunta). Kun haastattelut on kirjoitettu auki, äänitteet poistetaan. Kirjoitettua haastatteluaineistoa säilytetään tutkielman valmistumiseen saakka, minkä jälkeen se hävitetään. Voin keskeyttää osallistumiseni tutkimuksen missä vaiheessa tahansa. Mikäli keskeytän osallistumiseni, ei kerättyä tietoa tulla tutkimuksessa käyttämään ja kerätty aineisto tuhoetaan.

Annan suostumukseni tutkimuksen tekemiseen ja haastattelujen nauhoittamiseen

Syntymäaikani: _____

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Hyvä vastaanottaja,

Olen Matti Ruohio ja opiskelen Metropoliasa ylemmässä ammattikorkeakoulussa (YAMK). sosiaali- ja terveystieteiden johtamista Nykyiseltä koulutukseltani olen sosionomi. Vanhempien rooli on lastensuojelussa ja etenkin tehostetussa perhetyössä merkittävä. Tarkoitukseni on tehdä tutkintooni liittyvä opinnäytetyö lastensuojelun tehostetun perhetyön vanhempien toimivuudesta. Haluan haastatella teitä, koska olette olleet asiakkaana lastensuojelun tehostetussa perhetyössä. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa lisää tietoa vanhempien roolista lastensuojelun perhetyössä eli miten vanhemmat otetaan tehostetussa perhetyössä huomioon ja kuinka he pääsevät vaikuttamaan perhetyön sisältöön. Tämän tiedon avulla on mahdollista kehittää lastensuojelun palveluita vanhempia paremmin huomioon ottavaksi.

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluina eli jokainen tutkimukseen osallistuva vanhempi haastatellaan yksin. Haastattelu tulee kestämään maksimissaan tunnin. Haastattelun kysymykset käsittelevät vanhempien roolia tehostetussa perhetyössä. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista eikä haastateltavien henkilöllisyyttä julkaista missään tutkimuksen vaiheessa. Haastattelussa sanotuilla mielipiteillä ei ole vaikutusta tehostetun perhetyön asiakkuuteen. Haastattelu tullaan nauhoittamaan luvallanne. Äänitetyt haastattelut kirjoitan auki, jonka jälkeen analysoin haastatteluissa esiin nousseita teemoja. Säilytän haastatteluaineiston tietokoneella salasanan takana. Kirjoitusvaiheessa haastatteluista poistetaan tunnistetiedot, kuten nimet, organisaatiot, paikkakunnat. Kun haastattelut on kirjoitettu auki, äänitteet poistetaan. Auki kirjoitettua haastatteluaineistoa säilytetään tutkielman valmistumiseen saakka, minkä jälkeen se hävitetään.

Tutkimukselle on saatu asianmukaiset luvat. Tutkimus tullaan julkaisemaan Metropolian ammattikorkeakoulun kirjastossa elektronisena kirjana. Haastattelun ajankohdasta ja paikasta voi sopia minun kanssani suoraan. Vastaa mielelläni myös kaikkiin kysymyksiin, joita opinnäytetyöni herättää. Opinnäytetyöni ohjaajana toimii lehtori, terveystieteiden tohtori (TtT) Minna Elomaa-Krapu. Minna.Elomaa-Krapu@metropolia.fi puh +358406374399.

Kiitos jo etukäteen yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin